

תנוובות שדה

**גליון מס' 12
סיוון - تمוז תשנ"ז**

**בהוצאת
המכון למצאות התלויות בארץ
בית עוזיאל**

כתובת:

מערכת תנות שדה
המכון למצות התלוויות בארץ
מושב בית עוזיאל
ד.ג. שמשון מיקוד : 99794
טלפון : 08-9214829
fax : 08-9216829

***

חברת הייל בסיוו:

המשרד לענייני דתות
המועצה האיזורית גזר

***

תובן העניינים

מספר	שם התומם והאלמנה בחג השבעות	מאמר מערכת
5		
7	א. סוגי פירות שכרכם הם ערלה ב. פיחות ששיעור העלה אינו עולה על % 0.5	מידע הלכתי
8	הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א אב בית הדין הרכני פתח תקווה	קיים עצים המורכב על ענפיהם כמה זני הדר. והאם נטיעה בגורש נחשב לקיום או נטיעה לעין כלאים
19	רב שנייאור ז. רוח שליט"א רב המקומי בית עוזיאל יי"ד המכון	בעין רملה - הגדרתה וחיזבה בתרו"ם ובדין מקומות שכבשו עולי מצרים ולא עולי בבל
28	רב אליהו אלחרד שליט"א המכון למצאות התלויות בארץ	בדין איסור חדש - פרק שלישי איסור חדש במשקין - ח"ב
33	רב יהודה אדרי שליט"א המכון למצאות התלויות בארץ	שולחן ערוך המכואר - הל' מטבח עניים
39	רב דוד וקחי שליט"א המכון למצאות התלויות בארץ	הרחקה בין שני מיני תבואה הזרעים בעיגול

מאמר מערכת שמחת היהתום והאלמנה בחג השבועות

שבעה שבועות תשפוך לך מהחיל חורמש בקמה תחל לספר שבעה שבועות:
ושמחת לפני ה' אלוקיך אתה ובנה ובתך ועבדך ואמתך ולהלי אשר בשעריך והגר
זהיתום והאלמנה אשר בקרבך במקומם אשר יבחר ה' אלוקיך לשכן שמו שם:
[דברים ט' ז פס' ט - י"א]

אותו מטבח של לשון כתבה התורה גם כמה פסוקים מאוחדר יותר [פסוק י"ד] לגבי חג הסוכות "ושמחת בחגך וגרי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך".

ע"פ פשוטו של מקרא, היה נראה לבאר. שהאדם היהודי בעודו מתכוון לשמוח בחג, עליו לחת בחשבון את האנשים הנזקקים השרוויים ללא משפחה ולא נחלה, ולשם אותם במאכל ובמשקעה ע"מ שיקיימו גם מצוות "ושמחת בחגך" ושלא ישארו ח"ו רעבים וחסרי כל ביום החג. ובכך יזכה לברכה מאיתו ית' בשלו הוא, כמו שפירש רש"י, "ארבעה של כנגד ארבעה שלך: בנך, בתך, עבדך ואמתך. אם אתה משמח את שלי, אני משמח את שלך".

ואמנם לא כך ביאר הספוננו, אלא ביאר [פס' י"א אודות חג השבועות]: והגר והיתום והאלמנה. ישמחו בחג הקציר בלקט ופהה המצוים בקציר. ובפס' י"ד [אודות חג הסוכות] כתוב: והגר והיתום והאלמנה, ישמחו בפרט ועוללות ומתקנות פירות האילן. עכ"ד.

הרי שהוא ז"ל ביאר את שמחת הנזקקים לעניין מתקנות עניינים. שעיל האדם היהודי לקיים בין שאר מצוות החג. וביאור הדברים: שהנה לא בכדי קבע לנו הי"ת את חג השבועות ואת חג הסוכות, בהתאם לעוננות האסיף והקציר החקלאיות. ואף בשמות החגים איזכור מפורש לכך, חג השבועות - חג הקציר. חג הסוכות - חג האסיף. ולימדה אותן התו"ק דרך ארץ, שגם כאשר אדם מסיים את קצירת התבואה ומכניסה לשם, או מסיים את אסיף היבולים, ומכניסם למחסנים, ומכניס את עצמו ואת בני משפחתו להכנס לחג מתוך מחשבת הרוחה על תום עונת אסיף או קציר מוצלחת. עליו לזכור שיש אנשים חסרי כל פרנסה, או חסרי נחלה. ואין להם שום מחשבת הרוחה וליבם נטול כל שמחה. עלייך לקחתם ולקרבתם אליהם. ולהתת להם את המתקנות המגייעים להם כדין. ומתקן אותה סיבה הגורמת לך להרוויה, מאותו מקום תתן גם להם שמחה והרוויה. ולא כמתנת חסד התלויה בך, אלא כחויה גמורה של קיום מצות עשה.

וזהו שהמתכוון בפרשה ה"ג"ל יבחן שלא הזכירה תורה את שמחת הגר היהתום האלמנה, לעניין חג הפesta. והטעם ברור כיון שם איןנו צמודים לעונת הקלאלית המניבת פירות, ואין מצוה של מתקנות עניינים בעונה זו.

וע"פ הנ"ל אפשר להוסיף ולברר מה שהקשה הרב"ה עפסטיין בספרו "תוספת ברכה", על הפס' הנ"ל. שמדובר למעלה בפרשנה בעניין חוג המצוות לא נאמרה מחות שמחה בחג, כמו שאמרה תורתה לעניין חוג השבעות וחוג הסוכות?

והוא ז"ל פירש, שכיוון שבחג הפסח אנו מזכירים את יציאת מצרים שמהדר עם ישראל יצא לחירות ומайдך אומה שלימה טבעה בים, א"א למצוות על מצות שמחה שהרי נאמר "בנפול אויבך אל תשמח".

וע"פ דרכינו אפשר לבאר כך. שהנה האדם היהודי כשהוא יושב ומייסב ליד השולחן עם בני משפחתו, ובעוד הוא זוכר את הצלחת יבולו והברכה שהיתה שרואה באטמיו, יכול הוא חיז להעלות עצב לבכשו על מה שצריך לחלק את רוחו עם העניים, ולהתת להם חלק מיבולו. ע"כ צotta לו התרזה "ושמחת בחגך" עם הגור היתום והאלמנה, ולא תעלת שום מהשבת עצבון בלבך. וככיבאוρ הספרונו: תהיה שמח בלבד ובשמחתך לא יתערב עצבון עכ"ד. והטעם שתהייה אך שמח, הקדים הפסוק ואמר: "כי יברך ה' אלקיך בכל תבאותך" וambil הספרונו "שייה לך אסיף מרובה ולעניהם יהיה מתנות הרבה". היינו, אל לך מה להעלות כל מהשבת עצבון, כי אדרבה ככל שתוטיף לטענים. כך הייתתן לך תוספת ביבולך. וע"כ כל זה מצוי בזמנן שקיימים מצות נתינת המתנות לעניים. משא"כ בחוג המצוות.

גליון מס' 12 עוסק:

א. הбанו תשובתו של מורה הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א מורה דרכו של המכון. אודות העץ רב תבליתי, שבגליון 11 כתוב האגדונים אודותיו, ובתוך התשובה האריך בעניין עקרוני מאד אודות נתיחה בಗוש לעניין כלאים, שיש בד"ז נ"מ רבות.

ב. תשובה הרב שנייאור ז. רוחה י"ר המכון, אודות ההגדורה ההלכתית של העיר רמלה. ובתוכו סובב עניין כללי שיש בו נ"מ להלכה, האם חייבים להפריש במקומות שנכਬשו רק ע"י עולי מצרים. והאם יש לבורך ע"ז.

ג. כמו"כ הбанו פרק נוסף בסדרת המאמרים על איסור חדש, מהרב אליהו אלהר שליט"א רב היישוב מודיעין וחבר החזות ההלכתי במכון. ועוד הбанו פרק נוסף מפרויקט השו"ע המבוואר, מס' של"ב בשו"ע מהרב יהודה אדרי שליט"א. ותשובה הרב דוד וקחי שליט"א, במרחקים בין סוגים תבואה כשם זרעים בעיגול.

קיבלנו כמה תגבות על הכתב בגליון הקודם, אודות הקנאת מעשר עני ע"י קטן, ובדין נתינת מעשר ראשון ללווי. ועקב חוסר מקום יודפסו הדברים בע"ה בחוברת הבאה. כמו"כ בגליון הבא, שהוא גליון המתחל שנה שלישית של הוצאות החוברות, נביא מפתח על כל הנושאים שנידונו בחוברות ע"י הרבנים השונים עד כה.

מידע הלבתי

א. עם הכניסה לעונת הקיץ עולה ומתעוררת בעית פירות הערלה המצוים לרוב לצערנו הרוב, בשוקים וחניות שאינן עומדות תחת פיקוח כשרות. ידועה עמדתו של מון הראש"ל שליט"א, ש אדם שאין בקרבתו חניות העומדות תחת השגחה, יכול לכתילה לנכות פירות מהשוק כל עוד אין בפרי זה רוב ערלה. והוא מטעם דקי"ל שככל הפורש, מהרוב הוא פורש. וכל עוד והרוב אין ערלה הרי פרי זה מותר באכילה. ולכן נכוון להיום קיץ תשנ"ז כל פירות הקיץ אין במינם רוב ערלה. מלבד פירות הבאים:

[את הנתונים הבאים קיבלתי מידי ד"ר משה זקס הי"ז ממכוון קל"ח וע"כ תודתי נתונה לו]

1. אובייניות: פרי סגול קטן, מצוי מאר בחוספת לעוגות ודברי מאפה. בפרי זה יש רוב פירות ערלה. וע"כ אין לנכותו ללא השגחה מדוקדת על המטע עצמו.

2. גנטדרינה - זנים לבנים אפיפילים: בעל ציפה לבנה. בון זה רוכב המוחלט ערלה. אלא שון זה מצוי מעט מאה. ביתר וני הגנטדרינה שהם הרוב המוחלט ממש, אין ברובם ערלה. ומתוך לנכותם בשוק לדעת מון הראש"ל שליט"א.

ב. גם החוששים ואינם קונים פירות קיץ אלא בנסיבות העומדות תחת השגחה. את הפירות הבאים יכולים לנחות בכל מקום ללא כל חשש עקב לכך שאין בהם כלל ערלה, או שיש בהם פחות מ 0.5% אחוז. ערלה במידוע בטליה במאתיים:

1. אבוקדו (מלבד זנים "פינו" "גיל ואורית" המהווים חלק קטן מאד מהאבוקדו המשוק). 2. אנזויים. 3. דובדבן. 4. גודגן. 5. חבושים. 6. חרוב. 7. לימון. 8. מנגו. 9. פיג'אה. 10. תמרים.

הגאון רבי שלמה עמאר שליט"א
אב בית הדין הרכני פתח תקוה

**קיום עצים המורכב על ענפיהם כמה זנים של פירות הדר
והאם נטיעת שתיל עם גוש נחשב לקיום או נתיחה לעניין איסור כלאים**

באחר בשבת בשמנוח עשר יומ לחדש אייר התשנ"ז ל"ג לעומר
יוםא דהילולא דאדונינו רבינו שמואון בר יוחאי זי"ע.

ליידי ויקרי הנעללה לשם טוב ותחליה
הה"ג ר' שניור זלמן וחוח שליט"א
הרבי דברת עוזיאל, ויז"ר המכון למצות התלוויות באリン
בגשיות מrown הרואה"ל נר"ז.
החיים השלום והברכה !

זה זמן רב שקיבלתי מכתבו ואחר עד עתה מפני רוב העומס. ובדבר שאלתו הראשונה בעניין
"עץ רב תכלייתי" שמרכיבים אותו מכמה מינים של פרי הדר וגודלים בו כמה סוגים פירות
כגון תפוז ולימון ואשכולית בבית אחת, כל אחד יוצא מענף אחר. וכ כתבת שרבים שואלים
אם מותר לנוטע עץ זה, ואם אסור לנוטעו, האם מותר לקנותו כשהוא נטווע ולקימנו ב ביתו.
ופתח בחלוקת האחرونנים אם פירות הדר נחשבים למין אחד ומותר להרכיבם זב"ז, או
שנחשבים למינים נפרדים שאסורים זה עם זה, ובסוף דבריו כתוב שנראה לו לאסור עצם
הרכבה והנתיחה ממשום כלאי אילן, אבל בקיים לכארה יש להתריר. עכ"ד.

א. הרכבה וקיים בזני הדר שונים :

ראפתה בדברי מrown החזון איש ע"ה בהלכות כלאים (סימן י' אות ז') שעלה ונסתפק בפירות
הדר אם הם מין אחד. וזו ל לימון ואתרוג ואשכולית ותפוז יש להסתפק בהן אם הן מין
אחד מצד השתוות בטבען והם גדלים על כל מים ר"ל לצרכי השקאה ואין הגשים
מספיקין להם ומה מתקיים במחובר משנה זו לחברתה, שחונטים החדשין ושל אשתקד
קיימים, וכן יש להסתפק בהשתווות במרקחה ותבנית שהתריר הר"מ אפילו כי מינים. עכ"ל.
וע"ש בהמשך דבריו שכח בדעתן מצות ארבע המינים, קיבלנו מאבותינו רק זה נחשב
אתרג דוקא וע"ש. ע"כ שם בד"ה ולענין איסור הרכבה, שאסור להרכיב יהוד מעז
המורכב מאתרוג ולימון בסדין של לימון, וע"ש. ומכלל הדברים עליה שדעתו לאסור
להרכיב פרי הדר זה עם זה. דהו"ל ספיקא דאוריתא ולהומרא. ולעומת זה הנה דעת
הרואה"ל הגרבצ"ח עוזיאל ז"ל במשפטיו עוזיאל ח"א (חיז"ד סימן כ"ד) להתריר להרכיב פרי
הדר זה עם זה, הויאל וודומים בעלייהם ובפירותיהם וקורובים בטעםם. והוב"ד ביבי"א למrown
הרואה"ל נר"ז בח"ה (חא"ח סימן י"ט אות ז') וע"ש שהאריך בדברי הפסיקים בזה, וכן הביא
מה שכח בשות"ת משפט כהן (סימן כ"ה) כדי לנו بما שהונח מכבר להרכיב תפוז עם
לימון מותק, וגם בזה החזרים מהדרים להרכיב על ידי גוי. אבל תפוז ואשכולית לא נהירא
לחושכם מין אחד. וע"ש עוד מה שהביא משאר האחرونנים.

ב. דעת הרמב"ם בזיהוי מינים:

והדברים תלויים במ"ש הרמב"ם ז"ל בהלכות כלאים (פ"ג ה"ה) וז"ל וכן יש שם זרים ואילנות אחרות אע"פ שני מינין בטבען הויאל ועליו של זה דומין לעליון של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דומין גדול, עד שיראו כ שני גוונים ממין אחד, לא חששו להן לכלאים זה עם זה. שאין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. עכ"ל. והרמב"ם ז"ל הדגיש בלשונו הטהור וככתב, שהם דומים דמיון גדול, לומר שאע"פ שהם דומים זל"ז אם אין דמיון גדול אסורים בכלאים זב"ז, וכן מפורש בדבריו שם הלכה ב' וז"ל, ויש בזורים שני מינים שהן דומין זל"ז, וצדתו שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואע"כ הויאל והן שני מינים הרי אלו אסורים זה עם זה. עכ"ל. הרי בדמיון מעט אמר שהם אסורים זע"ז, ולא התיר בהלכה ה' אלא משום שהם דומיון דמיון גדול עד שנדראין כמין אחד. ובפירות הדר יש הרבה דמיון ביניהם בעלין ובתכונות שלהם שגדלים על כל מים וכו', וכמ"ש החזו"א הנז'. וגם במראה הפרי יש דמיון ביןיהם רק נראה דמיון גדול. ועוד שבטעם ג"כ יש ביניהם הבדל שהלימון חמוץ ביותר והתפו"ז מתוק, והאשכולית מעורב בו מר וחמורן יחד, והרמב"ם בהלכה ר' כתוב הצד, הלפת עם הצנוון איןן כלאים וכו'. אבל צנוון עם הגופוס אע"פ שהעלין דומין זה זהה והפרי דומה לפרי, הרי אלו כלאים. הויאל וטעם הפרי זה רחוק מטעם פרי זה ביותר. וכן כל יצוא באלו, עכ"ל. וזה בפירות הדר אע"פ שעלייהם דומין זל"ז וגם פירותיהם דומים, מ"מ טעם שהוא שונה ונבדל זה מזה, אלא די"ל דיש דמיון גם בטעם דאע"פ שהם שונים מ"מ בסוד הטעם יש ביניהם דמיון, רק שהוא מתוק יותר וזה חמוץ יותר. אך הצד השווה שבכלום יש איזה חמייצות המיחודה לפרי הדר, והרמב"ם ז"ל כ' הויאל וטעם הפרי זה "רחוק מטעם פרי זה ביותר". ש"מ אם אין רוחקים ביותר, נחשים מהם אחד ואין בהם איסור כלאים. ומ"מ כאן שקשה לאמוד אם נחשים רוחקים ביותר בטעם, ומайдך גם מראה הפרי אינו דומה דמיון גדול, יש מקום גדול להספק בזה, וראוי להחמיר שלא להרכיבים זע"ז. וכן גם מדברי מրן ביבי"א הנז' ע"ש.

ובפרט שוגם בلفת ואננו שהרמב"ם ז"ל פסק להריא שאינן כלאים זע"ז, מפני שפרי של זה דומה לפרי של זה. הנה הראב"ד ז"ל חולק עליו שם (כח"ז) וככתב שזה שבוש, וכ"יד כמה ראשונים, ומהלוקתם תלויה בפירוש הירושלמי וכמ"ש הרدب"ז ובכسف משנה שם. ומ"מ בזה נפסקה הלכה בש"ע י"ד (סימן רצ"ז סט"ז) כהרמב"ם ז"ל להתר. וגם החזו"א בהלי' כלאים (סימן ג' סוף אות י"א) כתב שכן עיקר, ושכן דעת הגרא"א ז"ל בפירושו לירושלמי, ומ"מ בפירות הדר שהפירות לא דומים דמיון גדול וגם בטעם יש הבדל הניכר שככל אחד ואחד יכול להבדיל ולהבחין ביניהם ע"פ הטעם בלבד, נראה דייש מקום לאיסור להרכיבים זע"ז. ועיקר השאלה היא אם מותר לקיים עץ זהה ולטפל בו כל הצריך לו, כשנקנו כשהוא כבר נתוע בעתו עציז. ומן החזו"א ע"ה בכלאים (סימן א' אות א') כתוב דברספק כלאים מותר לומר לגוי להרכיב דהו"ל ס"ס בדאוריתא, שהוא אינו כלאים, ושמא הלכה כדעת התוס' והריטב"א וסייעתם שאין בן נח מצואה על כלאי אילן, וממן הראש"ל נר"ו הביא דברים אלו, וגם הוסיף עליהם עוד כמה ספיקות להקל, וככתב שגם גם איסור אמרה לגוי לא שייך בזה כי"ש באורך. וכן שקונה אותם נתועים אפילו נתעו אותם ישראלים, לכוארה נראה שמותר לקיים מכוון ס"ס. וכמ"ש ממן החזו"א ע"ה בהלי' כלאים (סימן ב' אות ט') בפרדסים שלנו המורכבים תפוא"ז בלימון ובתפו"ז ערי (חוושה), הוא"ל כספק מינו. ויש להקל עכ"פ כליום והשקייה וניכוש גם לישראל, דהו"ל ס"ס בשל תורה, שהוא אינו מינו. ושם השקהה

וניכוש מותר, דהרא"ש בסוטה (ס"ג) נסתפק בזה וע"ש שהאריך בזה, וכבר הבאתי דבריו בתשובה שכתבתני על קיום אילנות המורכבים (תנובות שדה גליון מס' 7 וע"ש מ"ש על זה).

ג. שבעץ רב תכלייתי יש לאסור אפי' הקיומם:

ומיهو בנידון זה נלע"ד דכו"ע יודו שאסור אפילו לקיים, רכל מה שדרנו בפרי הדר להקל ולהחמיר, הוא במרכיב שני עצים שונים מפרי הדר, ואח"כ נעשים לעץ אחד הנutan פרי דומה לאחד המינים ממנו הורכב או פרי שהוא שונה משניהם, אך בכל האילן גדול רק פרי אחד בלבד. בזה הוא דהמקילים מתירים גם בהרכבה, והמחמירים מתירים מיהא בקיומו אפי' ע"י ישראל וככ"ל, וכשהא דמותר לנטווע יחוור מאילן המורכב, דה"ג אין הכלאים ניכרים עליו כ"כ בעת שהוא מתעסק בקיומו. אבל בעץ רב תכלייתי שנודלים בו פירות ממינים שונים בבת אחת כל מין בענף אחר באותו העץ, וכולם יונקים כאחד מאותם שרשים, והכלאים ניכרים בגלוי ממש, נלע"ד דכו"ע יודו בכמה"ג דאסור אפילו לקיים.

תדע דהרמב"ם ז"ל כתוב שם (פ"ג ה"ה), שאין הולכים בכללים אלא אחר מראית העין. עכ"ל. ודבר זה מוזכר בכמה הלוכות, וכמו בפ"ב ה"ז שם, שכתב, הזרע שדרשו מן המינים וכו', מפני מראית העין. עיר"כ שם (פ"ג ה"ז) כמה מרוחיקין וכו' כדי שהיו נראהין מובדלים זה מזה, אבל אם נראהין שנזרעו בערבוביא הרי זה אסור. עכ"ל. ובhalbca י"ז שם כתוב, היהה שדרשו זרעה חטים וכו', מותר לו לזרוע תלם אחד של פשתן וכו', שהרואה יודע שאין דרך וכו'. עכ"ל. ועיין עוד במקום וציוונים (רמב"ם הוצאה העיר פרטקל) שציינו כמה הלוכות בזה. וידועים דברי הגאון חת"ס ע"ה בתשובתו ח"ז (סימן כ"ה) שכתב, אדם נתאחו והיו לאחד, באופן שאין ההרכבה ניכרת שוב אין בהם איסור קיומם. ואע"ג דיש מי שפרק בדבר זה כבר עמד ע"ז ג"ע ביבי"א ח"ה (חא"א ס"י יט או ז) וחיזק דברי החת"ס וכתב שכן פוסקים רבים מגודלי אחرونנים כי"ש. מכל זה אנו רואים כמה קובע עניין מראית העין בדיני כלאים לאסור או להתריר. ובצעז זה שכלל המסתכל בו רואה הכלאים בגלוי ואדם זה מקיימים ומטעיהם תוקן ביתו להתגנותבו ולהינות ממן כשהאיסור גלוי ומברור, נלע"ד דבודאי שהוא איסור גמור גם לקיים.

וגם בנתאחו שכתבתני שהחת"ס התיירן, הנה החזו"א שם (סימן ג' אות ג') הביאו מהנדפס בערלה (סימן י"ז סק"ג) וז"ל נראה דהמרכיב אילן באילן מין בשאינו מינו, אע"ג דנתאחו ואין ניכר עכשו שהן שני מינים שהרי שניים מגדלים פרי אחד ועלה אחת, עדין הן באיסורן לקיימן. ולא דמי למ"ש הר"מ (פ"ג ה"ה)adam העלים שווים או הפרי שהוא, דמיון חזק הנראה כמיין אחד בנסיבות נפרדות מותר, שאין איסור כלאים אלא למראית העין. דהתקם מכיר כל אילן לעצמו ומ"מ אינו רואה כאן הרכבת ב' מינים,審判 העין שהן מין אחד שנתפרד לב' צורות. אבל הכא כשיראה את העצים המורכבים הוא יודע שהוא של תפוח וזה של שקד שהן שני מינים, בהחלט, אלא לפי שנתאחו הן מגדלים מין משותף וכו'. עכ"ל. וק"ז בנידון זה שרוואים ממינים של פירות גדולים כולם בעץ אחד דין לך כלאים הנראים לעין כמו זה ואסור.

ואע"ג דיש מקום לחלק זה, מ"מ זה הנלע"ד בזה, ובפרט דאליה הממצאים והגנטעים אילנות אלו, בודאי עושים כן בשאר פירות ג' כשם בודאי כלאים זה עם זה לכדו"ע, ואם נקל בזה, יאמרו התיירן פרושים את הדבר ויקלו גם באיסורים גמורים וברורים ח"ז.

ב

האם נתיעת שתיל עם גוש נחسب לקיום או נתיעת לעניין איסור כלאים

ומעתה נבא לשאלתו השנייה בשתי עיצים הנקנים במשתלות בתוך שקיות פלסטיק או של ניילון עם גוש אדמה, ושאלת בפירות הדר שמרכיבים אותם, האם מותר לקונה להוציאם מהשקיות ולנטוטם באדמה עם גושיהם, דהוail וכבר נטוועם, א"כ דין ההעbara מהמייכל לאדמה הוא כהשקה וניכוש וכו' שהם קיום העץ, וככתב החזו"א (חנ"ל) דפירות הדר המורכבים מותר לקיימם. עוד הוסיף וכותב בסוף השאלה, ובודאי שאין בכלל זה נפקא מינה אם העץ הוא מחורר כהלה וכמ"ש בערלה, שהרי בזמן שהוא בתוך העץ חשוב הוא קלות, ואפילו בעצם שאין נקוב, (ועיין ישועות מלכו - קריית ארבע כלאים פ"ה ה"ז אות ג'). עכ"ל.

ד. דעת החזו"א לאסור נתיעת בגוש גם בעץ הדר ודינו כמרכיב:

וכבר עמד מרן החזו"א ע"ה על שאלה זו בהל' כלאים (סימן ב' אות ט') שכח שם בסוף דבריו, והлокח שתילים מורכבים מן הגוי, ועוקרן ונוטען בתוך שלו חייב משום מרכיב, ואני עניין למקיים, ונראה הדברם אפילו אם נוטלן עם גושיהם, דכיון דאין מתקייםין בגושיהם זמן ארוך, וכשווירען מקיימן בזרעה גמורה חביב מרכיב. עכ"ל. הרי מפורש בדבריו זילadam לזכח נתיעות מהמשתלה עם הגושים שלהם, ושותלן בשדהו, אם הם מרכיבים שני מינים, חייב משום מרכיב. דנחשב לו כשותלן מחדש, משום שלא יכול להתקיים בגושיהם זמן ארוך ואני בכלל מקיים אלא מרכיב ממש. וזהסביר לדברים אלו נעוץ במ"ש שם בתחום הדברים, זיל: נראה דמורכב של אילן באילן נמי אסור להשקותו מן התורה, דהשאטו זהו הרכבתו. ואע"ג דנותל אדם יחוור מהמורכב ונוטעו ואין בו משום כלאים, דחייב כבירה חדשה ומקרי מן אחד. מ"מ לעקור את המורכב ולנטוטו במקום אחר אסור, כי התלוש אין בו שם הרכבה, וכשנטוטו והוא מורכב משניים והוא הרכבתו שנutan החיות בשניהם, והע"ג במקשה דחייב זורע, הרי זורע שניהם עכשו וחביב מרכיב, ומיהו ייל דכל זמן שהוא גדול והוא מורכב אין מרכיב אחר מרכיב. עכ"ל.

הגה החזו"א מחלק בין נתיעת יחוור מהמורכב דשתי, משום שהוא מוצר חדש לגמרי, שגדל שני מינים יחד, אבל זהו דבר חדש ונחשב מן אחד, לבין מורכב שהיה נתוע ועקרו ממקוםו ונוטעו במקום אחר דהויל מרכיב. משום שכשתלשו אין עליו שם מורכב כלל, דהשתא אין לו להיות שהרי ניתק מקור חיותו. וכשנטוטו מקבל חיים מחדש, וזהי הרכבתו. וע"כ כתוב בסוף הדיבור זהה נמי לlokach שתילים מורכבים מן הגוי ועוקרן ונוטען בתוך שלו, שהוא חייב משום מרכיב כלאים. והוסיף לחדר שדין זה חל גם בנוטלן בגושיהם, דכיון דאין יכולם להיות שם זמן ארוך, נחשב כתלוש ולא נקרא שמו מרכיב, וכשנטוטען בשדהו هو ליה מרכיב ממש.

וחמיעין היטב בכל דברי החזו"א שבסעיף קטן זה יראה שלדעתו זה אסור גם בפרי הדר. דבתחילה כתוב דהרא"ש זיל בתוספותיו לסתה (מ"ג ע"ב) נסתפק אם יש איסור מקיים במורכב בעודך ומנכש, ופירש החזו"א דספיקו של הרא"ש זיל הוא בדורייתא, אבל מדרבנן אסור לקיים גם בלי מעשה כמ"ש בי"ד ס"ס רצ"ה. (בתשובה אחרת שכחתי - תנובות שדה גליון מס' 7 - בעניין קיום אילנות המרכיבים דנתה בזיה באורן, והעלתי שדעת רוב הפוסקים להתר קיום

בלא מעשה גם מדרכינו, ושכן עיקר גם בדעת הרמב"ם והש"ע וע"ש), ואחרי זה כתוב החזו"א, דיש להקל לקיים פרדס של הדרים שהוא מודרב תפוץ' בלימון וכיוצא"ב, גם בקיים במעשה כהשקה וניכוש. דהיינו ס"ס בשל תורה, ספק אולי כל פירות הדר נחשבים למיין אחד, ואת"ל שלא הוא מיין אחד, דילמא קיומ' ע"י ניכוש והשקה הוא יותר. שהרי הרא"ש נסתפק בזה אם הוא אסור מן התורה, ואע"ג דיש להחמיר בשאר אילנות המורכבים, דספקה אוריתא לחומרא, מ"מ בפירות הדר יותר רהו"ל ס"ס. והוסיף וכותב, וגם נראה מלשון הרא"ש ז"ל שם שדעתו נוטה לזה שאין איסור בקיומו. ולא מצינו מי שחולק על הרא"ש בזה. עכ"ל.

ואחר שהחלה החלטת החזו"א דהעברת השתילים מן העציים או מן השקיות, לאדמה החביב ממש מרכיב, ולא הו בכלל קיומ. הרי מעתה זה אסור גם בפרי הדר, שלא התיר בהם אלא הקיום בלבד, שהוא ספק אישור תורה, ובצירוף הספק דפרי הדר אפשר שנחשבים כולם למיין אחד הו"ל ס"ס ומוחר, אבל להרכיב ממש אסור לשיטתו גם בפרי הדר. נמצא לדעת מrown החזו"א ז"ל אסור לנטווע אותן שתילים מורכבים הכאים מן המש탈ות, עם גושי עפר תוך השקיות וכדומהה.

ה. נטיעה בגוש לעניין מנין שנות ערלה:

אלא דצרכים להבין מי שנא דין זה מעלה, דתנו במסכת ערלה (פ"א מ"ג) אילן שנעקר והסלע עמו, שטפו נהר והסלע עמדו אם יכול לחיות פטור ואם לאו חייב. (ונכתב רבנו עובדיה מברטנורא ז"ל שם, שהעפר שסביב השרשים קרווי סלע לפי שהוא קשה כסלע וכו'). רואים אם יכול לחיות מן העפר שבאו עמו בלא חוספה עפר אחר, הרי הוא לנטווע במקומו הראשון ופטור מן העלה, ואם לאו הרי הוא אילן העולה מאלו וחיב. עכ"ל). וכ"פ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' מעשר שני ונטווע רביעי הי"ב וכן הוא בטרוש"ע יונ"ד (ס"י רצ"ב סעיף י"ט). ורבינו הרשב"א ז"ל בשו"ת ח"ג (סימן רכ"ד) עלה ונסתפק בשיעור זה דיכול לחיות עמו שאמרו חז"ל, אי בעין עפר שיוכל לחיות בו ג' שנים או די שיוכל לחיות באותו עפר קצת ימים. ועיין בברכ"י על ש"ע יונ"ד (סימן רכ"ד א') בד"ה וזה היום הביא לתשרי הרשב"א הנז' בשלמותה (שבכ"י הובאה בקיצור), זוז"ל: ומסתברא לי道歉ilo שיוכל לחיות ממנו קצת ימים ואיפלו איינו יכול לחיות שלוש שנים שני עלה. ומנא אמרنا לה מדרתנן בפ' השואל (ק"א ע"א) שטף נהר זיתיו ונתנן לתוך שדה חבירו, זה אומר זית גדו וזה אומר ארצי גדלה, יחלוקן. ואוקי הגمرا שנעקרו בגושיהם ובתוך שלוש אבל אחר שלש הכל לבעל הקרקע, והכא נראה שאין יכולים לחיות באותו גושים לעולם, דא"כ זיתיו ועפרו גדו, ואיפלו כל שלוש איןם יכולים לחיות,adam איתא תוך שלוש מיהא להו הצל של בעל הזיתים דמאי אהניליה בעל הקרקע, וاع"פ שאין זו ראייה גמורה שיש לדחות קצת, כיון דיכול לחיות סתם קתני ולא פירש, משמע לכאורה כל שיוכל לחיות לפחות ימים ומסתמא דהיא שמעתה נך דיקא לי כמו שאמרתי, וטעמא נמי נ"ל דכיון שכבר היה נתוע ועbero עליה ג' שנים ממוקום פטור בא וاع"פ שנעקרו לגמרי ונטווע במקומות אחר, אכן אהני אליה נטעה ראשונה ופטרו כל שיוכל לחיות קצת ימים, והיינו טעמא דכל שלא נעקרו ממקוםו לגמרי אלא שעדיין מחובר כל דהוא במקום נטעהו ואיפלו כמלא סרבול, אותו המועט פוטרו ומעמידו על היתר הראשון ע"פ שאין יכול לחיות ממנו כלל. וכתנו אילן שנעקרו ונשתיר ממנו שרש קטן וכו'. ומשו"ה נ"ל להלכה דבח"ל אם נעקרו בגושיתן ויכלין לחיות קצת ממנו פטור. אלא שבחותסתה בעלה שניינו דבר שמספקנו לו, דתנויא הטעם כיצד יודע אם יכול לחיות אם לאו חופר גומא בארץ ונטווע בה אם יכול לחיות בה

פטור ואם לאו חייב. עכ"ל תשובה הרשב"א ז"ל. וע"ש בברכ"י שהקשה עליו מדבריו שבחידושו לב"מ שם שזה סותר לראייה שבתשובתו זו. וכותב דלווה התכוון הרשב"א ז"ל שכותב שאינה ראייה גמורה ושיש לדחות וע"ש. והمعنى בדברי החיד"א ז"ל שם יראה זה הוא ז"ל הבין בדברי הרשב"א דמשום שאינה ראייה גמורה לא הקל מעיקרא אלא בח"ל ולא בארץ. ובחר דהביא התוספתא הנז' שהיא עומדת כנגדו, הדר ביה מהלכתייה וגם בח"ל חייב בשאינו יכול לחיות באותו עפר ג' שנים וכ"כ להרייא בריש דבריו שם (בד"ה וכן בקדשו) דלענין הלכה בעין דיכול לחיות ג' שנים, ושכן הסכים הרכב פרוח מטה אהרן בשניות (סימן ע"ח)-Decion דהרש"א מספקא ליה מאן ספין ומאן רקיע לפשט ספק זה, והעיר שם דברי הרב שדה יהושע שכותב בפירוש דברי המשנה הנז', ריש דברי הרשב"א בפשיטות דבשיכול לחיות קצת ימים פטור. ולא כתוב מסקנת הרשב"א דהינו דוקא בח"ל, ועוד בתר הכי מספק"ל מכוח התוספתא כאמור. וע"ש עוד במאית דشكיל וטרי בדברי התוספתא הנז'. ועיין בגידולי ציון שבכרם ציון הל' ערלה (עמור ל"ד אות ב') מ"ש בשם הגרא"א זלמן מלצר ז"ל בפירוש תוספתא זו וע"ש. ועיין בחזו"א הל' ערלה (סימן ב' ס"ק י"ג).

ואילולי דב"ק דמן החיד"א ז"ל היה מקום לומר דברך שדה יהושע הבין בדברי הרשב"א ז"ל דמכריע להתר לغمרי, כל שיכול לחיות באותו הגוש איפלו קצת ימים, ומ"ש להתר בחייב הוא משום דבר היתה השאלה כאשר תראה בדברי השאלה שם, ומ"ש הרשב"א אחרי זה דהתוספתא מספקת לו הדין הזה, דהוא ז"ל סופר שלא חזר בו מכוח זה רק העיר בזה דעתך אין לפреш את התוספתא, ושער תשובה לא נגעלו. זה כתבת היישב דברי הרכב שדה יהושע ז"ל ומיהו מהפשיטות דברי הרשב"א נראה דנסאר בספק בהאי דיןא.

וראיתו לממן החזו"א ע"ה בהל' ערלה (סימן ב' אות י') שכותב את סוף דברי הרשב"א במ"ש שהתוספתא הנ"ל מספקנו לי, וכותב החזו"א בדברי הרשב"א ז"ל סתומים לנו מפני שהתוספתא סתומה לנו, ואחרי שלא למדנו פי' התוספתא מפי רבוינו רשות לנו לעיין בה. ובאות י"א שם, כותב כמה פירושים לבאר התוספתא והקשה עליהם כי"ש, ואח"כ כתוב, וכן נראה דשייעור דיכول לחיות היינו שייעור קליטה רסתמא י"ד יומ ואין כל המקומות שווים. והנה העפר החדש שהוא נותן לנו מתאהה עם השרשים אלא אחר שייעור קליטה. והילכך אם השרשים היישנים יכולים לקיימו עוד בחיים עד שיקלוט כוחות החדש מקרי נתיחה אחת, שככל הכוחות החדשאים באים על שרשים חיים וממשיכים החיים הראשונים. אבל אם ימות האילן קודם הקליטה החדשה הוא נתיחה חדשה, נאיה צ"ל אם ימות דקאמר דתו לא חי לכואורה וצ"ל כוונת הרוב ז"ל. וזהו דעתnia כיצד יודע, חופר גומא בארץ וננטטו ורואה אם אין החיים פוסקים ובכל יום האילן חי וגדל וזה ניכר למומחה המיעין וכו', ולמדנו לפ"ז להלכה דכל שלא מת באמצעות סgi ולא בעין שלוש שנים. גם אם באננו לחוש DAOIL נסתפק הרשב"א ז"ל ע"פ התוספתא דבעינן ג' שנים ובלי זה לא מקרי יכול להיות וכו'. אכתיה נראה להקל לדינא דAMILTA דמספקא ליה להרש"א ז"ל פשיטה ליה להרא"ש ז"ל, עכ"ל. וע"ש באות י"ב שהביא דברי הרא"ש ז"ל אהא דתנן אילן שנעקר ונשתיר בו שרש פטור, ושאל, מ"ט דהכא סגי בשורש ולעליל תנן דבעינן דיכול לחיות. וכותב ז"ל, או ידוע שיכול לחיות במקומו ופטור גם אם הוסיף בו עפר, וכ"ה בטו"שע (ס"י רצ"ד ס"כ), וכי החזו"א זהה היפך ממ"ש הרשב"א ז"ל דבשער קטן אינו יכול לחיות, והרא"ש כ' דבוזדי שיכול לחיות. אמן דברי הרשב"א הם לצד דבעינן שייהיה לפחות ג' שנים, אבל הרא"ש פשיטה ליה בדברי הרשב"א דסגי במקצת ימים ושרש א' מבטיח זה. ואחרי דהרש"א מספק"ל וhra"sh

פשיטה ליה, אין ספק מוציא מידי ודאי, ובפרט שגם דברי הרשב"א מtein כן להלכה. וע"ש עוד מ"ש בזה בהא דכתיב הרשב"א בחידשו והובאו בש"מ לב"מ שם ויש מקום לפלפל בדבר"ק בזה שהיפך מ"ש החיד"א הנ"ל ועוד חזון למועד אי"ה ב"ה]. ואח"ז דן שם כמה הוא מקצת הימים דקאמר הרשב"א זיל, ומסקנתו שם דהム ימי הקליטה, והיינו כל יכול להיות באותו גוש עד שישתרש בנטיעתו החדש. וע"ש.

נמצא דהחו"א מכريع להלכה להקל גם מצד שלמד בדברי הרא"ש זיל דPsiיטה ליה להקל בזה דלא בעי' שיכול להיות באותו עפר ג' שנים, וגם מצד דברי הרשב"א זיל גופיה מtein להלכה בן, וכבר כתוב קודם, וגם אם בנו לחוש DAOלי נסתפק הרשב"א זיל ע"פ התוספה ואנו, עכ"ל. ומכל זה נראה שדעתנו בזה שוגם הרשב"א בן ס"ל לדינה לפוטרו כל יכול להיות באותו עפר מקצת ימים, ואי לאו דמסתפינא הו"א דעת' עיקר סמיכתו של החזו"א, דמ"ש דהאי מילתא Psiיטה ליה להרא"ש זיל, הנה Psiיטות זו לאו בפירוש איתמר בדברי הרא"ש זיל אלא מכלא אפקה מרן החזו"א זיל ויש מקום לדון בזה עדין, רק עיקר סמיכתו בזה הוא משום דלמד בדברי הרשב"א שכן דעתו להקל בזה, ובבע"כ שהוא למד בדברי הרשב"א זיל כמו שכתי לעריל בדברי הרב שדה יהושע בדעת הרשב"א זיל.

והלט ראיתי בכרכם ציון הל' ערלה (פ"ז אות ד') שהביאו בזה ג' שיטות, ד' חברכ"י שכתי הרשב"א זיל מסיק דבעי' ג' שנים, וכתבו שם שכן דעת הגרצ"פ זיל בכתביו וכתב לעין בתשובה מהאהבה שדעתו ג' להחמיר. ואח"כ הביאו שי"א שהרבש"א נשאר בספק ויש להחמיר בא"י, ובוח"ל דספיקו מותר יש להקל כשיוכל להתקיים קצר ימים, ושכ"כ הרב פמ"א (שהובא בכרכ"י וכנה"ל) ושיבת ציון (סימן מ"ט), ותורת הארץ (פ"ט סימן כ"ח). ובסוף הביאו דעתה שלישית שהעיקר הוא שאם יכול להיות באותו עפר י"ד יומם כשיעור קליטה דיו. וכתבו שכ"כ משפט כהן (סימן ט'), וכ"כ החזו"א (הנ"ל), וע"ין עורך השלחן (ס"י רצ"ד סל"ה) וע"ין נתע היולדים (פ"ט מ"ו) שהביא עוד מגדולי האחרוננים שפסקו בן. ע"כ.

ועכ"פ אם האילן יכול להתקיים ג' שנים בטור העץ או השקית וכיווץ"ב, לית מאן דפליג אדם נתעוותו בארץ דא"צ למןות לו שנות ערלה מחדש מושם דזה נחשב המשך של הנטיעה הקודמת והכל אחד, וע"ין בכרכם ציון הל' ערלה (פ"ז או' א והוא לעמוד ל"ג) בגין צבי שם שנשאל אם יכולם האילנות להיות בעץ' וכדו' ג' שנים, אך אינם גדלים כמו בשדה, וגם אם אינם יכולים להוציא פירות, אם גם זה הוא בכלל יכול להיות וע"ש. וע"ין עוד בתחום' אנשי שם על המשנה בערלה (פ"א מ"ג) שכתב בשם הה"מ (ספ"ז מהל' שכנים) אע"פ שיכולים להיות ומצלין מן הערלה, מ"מ אין יכולן לנגד פירות מהמת הגושין בלבד ע"כ. (רמ"ז). עכ"ל. ונראה מדבריו זיל דגם אם איןנו נותן פירות עליה למנין שנות הערלה].

ו. שאין להליך בין איסור כלאים לדין ערלה בנטיעה בגורש:

ואשר ע"כ איןנו מובן עדרין מ"ש הגאון חזו"א ע"ה דאם נטו עשתלים שהיו בשקיות וכדו', דהוי מרכיב ממש ולא מקיים ודימה את זה לתלוש ממש, זהה בערלה מפורש שלא חשב תלוש אלא כל שיכול להיות באטו עפר, ונטו ע"ש בארץ חשיב המשך של הנטיעה הקודמת ופטור ערלה. וק"ז להחו"א גופיה דהכריע שאם יכול להיות באטו עפר עד שיקלט בנטיעתו החדש דיו. וاع"ג דהחו"א החדש דאם עקר המרכיב וחזר ונתעו חייב משום מרכיב, כי התלוש אין בו משום הרכבה וכשנותעו נוטן בו חיים בשנייהם והוא"ל מרכיב. מ"מ י"ל דזה שיר רק בעקרו לבדוק ללא גוש עפר שמהיהו, דבזה פסיק ליה להיותה, וכשהוזר וגוטעו הוא"ל מרכיב חדש. משא"כ בעקרו יחד עם גוש עפר שיש בו כדי חיותו. דבזה לא

נפסקה חירתו לעולם, י"ל דאין כאן גוטע מה חדש. וממילא אין כאן מרכיב אלא מקיים. ואיך כתוב בתה ה hei, דאיפלו לך שתילים מורכבים מן הנכרי עם גושהן חייב משום מרכיב, כיון שאין מתקיימין בגושהן זמן ארוך, וכשוזרען מקיימן בזרועה גמורה וחשיב מרכיב. והרי הוא ממשך הגטיעה הראשונה וכגד אמרן בערלה.

ועוד דעיקרא מ"ש דאם עוקן כשהן מורכבים וחוזר וגוטען כשהן מורכבים, דהוא בכלל הרכבה וחיב. הנה יש מקום לדzon בזה, דאולוי י"ל דaino חייב משום מרכיב אלא כשמרכיב אילן באילן כשאחד מהם מחובר הארץ ומרכיב עליו עץ אחר, או כשלוקח שני אילנות ומחברן וגוטען ביחד, אבל בכח"ג שהיה נטועין וכבר נתחברו זה עם זה, ונעקרו מערכם כיון דחיים הם עדין דאינם מתיבשים מיד, והוא חור וגוטען שנית אפשר דaino אלא מקיים ומהזקן ולא חשיב מרכיב ממש.

ז. להלכה יש להקל בגטיעה בגוש בפיירות הדר ולא בשאר אילנות:

ואע"ג דבשאר פירות ודי אין להקל בזה, מ"מ לגבי פרי הדר דיש מתירין אותם זע"ז, וגם מラン החזו"א ז"ל מסתפק בזה וככ"ל. יש להקל באם כבר עבר ולקח שתילים של פרי הדר מרכיבים מפרי הדר אחרים, והביאם עם גושיהם בתוך שקיות נילון וכל כיוץ"ב. נראה להתר לנטען בארץ עם גושיהם, וסבירו היא דכיון שלא עקרן מקור חיותו כלל רק וגוטען עם אותו הגוש בו הם חיים, יכולם לחיות בו עוד וככ"ל, ועתה גוטען בארץ ומוסיף להם עפר וכו', והכל הוא עניין אחד. ואע"ג דבגטיעת זו, יגדלו הרבה יותר ולאילני רברבי יתעכדו רע"ז יתנו פירות רבים וכי", מ"מ כל זה הוא בגדר קיום האילן ושבחו, ולא בגדר מרכיב.

ובפרט לפיה שהעלתי בעניותי בתשובה אחרת בעניין קיום המרכיבים, בקיום בלבד מעשה הוא מותר גם מדרבן ושכנ דעת רב גROLI האחרונים ז"ל, וכן הוכחתו גם מסוגית הגמי' והראשונים. ולפ"ז יש מקום לומר שספקו של הרא"ש ז"ל בקיום אילנות המרכיבים הוא אם אסור מדרבן אם לאו, וגם בלא"ה הרי דברי הרא"ש מזמנים כלפי ההיתר בספק זה, וגם החזו"א שם בד"ה והלכך, כתוב, וגם נראה מלשון הרא"ש ז"ל שם שדעתו גוטה לזה שאין איסור בקיומו, ולא מצינו מי שחולק על הרא"ש ז"ל בזה. עכ"ל. ועוד נראה דבפרי הדר המרכיבים במשתלות, וכבר קנה אותם ויש הפסד מרובה, המיקל לנוטעם בגושיהם יש לו על מה שישמור אבל בשאר פירות המרכיבים אין להקל.

והנה אחר זמן שלחת לי צילום מתשובתו של הגאון מהר"ש ישראלי ז"ל שכטב שהויאל והחزو"א שם כתוב, ונראה הדברים איפלו אם גוטלן עם גושהן, דכיון דאין מתקיימין בגושהן זמן ארוך וכשוזרען מקיימן בזרועה גמורה חשיב מרכיב. עכ"ל (وبתשובה היה נפלת טיס שכחטו, כיון שאכן מתקיימים בגושיםם זמן ארוך. ז"ל שאין מתקיימים). והחزو"א לא פירש מהו זמן ארוך, ניתן לפרש שהוא תלוי בהגדירה שמצאננו לעניין ערלה שם הכריע החזו"א דסגי בשיעור קליטה, וסיים בזה"ל: עכ"י יוצא מדבריו שככל שיש בשיעור הגוש יותר מזמן הקליטה אין על זה שוב שם מרכיב לאוסתו. וכי" עכ"ל. ובעצם הסברא גם אני הקטן עמדתי על זה, אך מה שרצתה הגדרש"י ז"ל לפרש כן בדברי החזו"א. איןנו נראה לענ"ז, דמלבד שסתם ואסר הגטיאות הניטלות בגושהן מבלי לפרט ולהחלק בין אלו שיכולים להתקיים זמן קליטה או לא, וזאת למרות שרוב הכל הגטיאות בודאי יכולים להתקיים בגושהן זמן של קליטה, ואם הוא מחלוקת בהכי, בודאי ובודאי שהיה לו לפרש הדבר להדי, ומסתכם הדברים נראה שדעתו לאסור בכל גוונא. והגם שלא פירש זמן ארוך מהו, הנה מסיים דבריו

בין כונתו ז"ל, שכח, וכשזורען מקיימן בזרעה גמורה חשב מרכיב עכ"ל, ש"מ דאפי' יכול להתקיים בגוש שיעור גדול מ"מ אינו נחسب זמן ארוך כלפי הזרעה שזורען באדמה שזויה זרעה גמורה, וע"י השינוי הזה החשיב מרכיב.

ומ"מ כבר כתבתי דקשה לחלק בין דין ערלה זהה, לאחר שהשחתת לנטיעה אחת לעניין ערלה, لما נחשיבה בכללים לנטיעה חדשה, וגם שעצם ההידוש של מין החזו"א יש מקום לדון בו, וראיתי שם הגреш"י ז"ל כתוב שאינו מוכחה. ויש מקום לשאת ולתת בהמשך דבריו שם, אך למעשה גם הוא הקל רק בהרכבה שהיא ספק מין במינו או אינו במינו, וגם נידונו הוא כן שהתרנו רק בפירות הדר, ורק בדייעך שכבר קנה את השתלים ויש הפ"מ.

ז. שבדין כללאים יש להסתפק האם בעין שהגוש יהיה בעצם נקוב: ומ"ש כב' בסוף השאלה, ובודאי שאין נפקה מינה אם העצץ מנוקב כמו שצורך לעניין ערלה. שהרי בזמן שהוא בתוך העצץ חשוב הוא קלות ואפילו בעצם שאינו נקוב, (ע"ז בישועות מלכו - קריית ארבע כללאים פ"ה הי"ד אותן ג'). עכ"ל.

והנה רأיתי בחזון איש על הלכות ערלה (סימן ב' אותן י"ג) שכח. תנאי בתוספתא נתעו בעצם שאינו נקוב ונשרב, וחזר ונטעו בעצם נקוב, אם יכול להיות פטור ואם לאו חייב. כיצד ידוע וכו'. (זהיא התוספתא שהביא הרשב"א ז"ל בחשובתו הנ"ל). ומשמע דעתך שאין נקוב הינו במקרה שאיןו נקוב לעניין ערלה, וכגון עצץ של מתחות, אז של עין לפ"י הרא"ש שכחנו בס"י א' ולמדנו מכאן דגם עצץ שאינו נקוב עולה למניין ערלה. דשאינו נקוב נמי חשב השרה וגידול אלא שלא חשב ארץ ישראל, וכן לעניין שבת לא חשב מחובר. אבל הכא לעניין שננות ערלה כל שעברו ג' שנים משעה שהתחאה השרש בעפר מותר. וכי היכי דהביא נתיעות מהו"ל בגושהן עולה שננות חו"ל למנין, ה"ע עלות שננות עצץ שא"נ כל שיש בגושהן שיעור שיכול להיות. והא דקתיyi אם יכול להיות באותו עפר, הינו אם לא נתפזר העפר בשעה שנשבר כ"כ עד שלא נשאר בו כדי להיות. וכו'. עכ"ל. הרי החזו"א כתוב במפורש דאפילו גדל העץ בעצם של מתחת שאינו נקוב דגם העץ אינו יכול לנוקמן האדמה דרך מתחת, (שלא בעצם של חרס וכדו' שכו אמרו שלגביה האילן דין עצץ שא"נ ננקוב עין הרמב"ם בהלי' מעשר שני ונטע רבבי פ"י ה"ח), מ"מ מה חדש כאן החזו"א ע"ה דגם עצץ של מתחת אינו נקוב, ובודאי אינו יונק, אף"ה עולים לשנות ערלה מסוים דגם בזה חשב השרה וגידול, וזה להיות בארץ דוקא.

אלא דקשה לי טובא מהרמב"ם הנז' שם כתוב, הנותע בעצם שאינו נקוב חייב בערלה אף שאינו הארץ לזרעים, הרי הוא הארץ לאילנות. עכ"ל. ומשמע دائלי שאין שהעצץ אינו נקוב חשב הארץ לעניין אילנות. לא היה חייב בערלה, אף' שהואמושרש וגדל בעצם זה. ודבר זה מפורש בירושלמי דערלה (פ"א ה"ב) ואמרו שם הטעם, מושום שהשרשין מפעפעין אותו. ור"י מפיק לישניה כל חרס עומד בפני שרשים. וכתוב מהר"י קורקוס ז"ל שם, פירוש אמרה בלשון אחרת כל חרס עומד בפני שרשים בתמייה. וע"ש עוד מזה. וכתוב הרדב"ז ז"ל שם, ורבינו לא חילק בין עץ לשעל חרס. עכ"ל. וראה מ"ש בזה בשמע שלמה ח"א חי"ד סימן ז' הרי מפורשadam אינו הארץ חייב בערלה, ובשל מתחת שאינו נקוב נראה בפשיטות דבודאי אינו יונק ואין כתוב החזו"א דאותם שנים שהיה נתוע בעצם של מתחת שאינו נקוב עולים לשנות ערלה. ובאמת גם החזו"א בהמשך דבריו כתוב, ועוד י"ל دائרי בשל חרס, ואשמעין דהגם שהייה נתוע בשאינו נקוב, מ"מ לא חשבא נטיעה חדשה, אבל אינו

נקוב של מתחת כיוון דלאו נטיעה היא וכו', כשהנו טועו אח"כ חשבא נטיעה חדשה, וכן מסתבר. אבל התוספתא לא משמען כן וצ"ע. מיהו אילן שנעקר וסלע עמו, גם אם נתנו בעץ' שאינו נקוב קודם שנטעו מחדש מהדרש לא אמרינן כיון שניתנו בעץ' שא"ג בטל היותו ובטלה נטיעתו הריאשונה, וכשהזר ונטעו הו"ל נטיעה חדשה, ורואה וכו'. עכ"ל. הא קמן שהחוז"א חוזר בו ממה"ש תחילת דגם בעץ' מתחת שאינו נקוב, בעליים לו לשנות ערלה, וכותב דבש' מתחת שאינו נקוב לאו נטיעה היא. אלא שצ"ע שכח' ע"ז, והכי מסתבר. ולפי עניות דעתך זה מפורש בירושלמי וברמב"ם ואין בו חולק. וגם מ"ש דמתוספתא לא משמען כן. הנה בנתנו זיל ברורה, דמדאמרו בתוספתא, نطעו בעץ' שא"ג ונשבר והזר ונטעו בעץ' נקוב, אם יכול להיות פטור. משמעו דיש הבדל בדיין הערלה בין נקוב לאינו נקוב. והואיל רידוע דلغבי אילן דין עץ' שאינו נקוב בדיין בגקב. ע"כ מוכרים לפרש את התוספתא באינו נקוב של מתחת. דזה ודאי לא יונק ורק מל'adam יכול להיות פטור, ובעליים לו השניים שנגדל במתחת שאינו נקוב למניין לשנות ערלה, זהה כוונת רבינו זיל. ואולם א"א לומר כן דבירושלמי מפורש היפך מזה וממו שכחתי ובע"כ אנו צרכים לומר דמיידי בשל חרס דאפי' שאינו נקוב דינו נקבע לגבי חרס. (וכ"ג בשל עז, להרמב"ם וסיעחה) ורק מל' דגם השניי הזה שעבר מעץ' שאינו נקוב לעץ' נקוב. ע"פ שיש בזו נפקא מינה גדולה לעניין היוב תרומה ומעשרות, ושאר המצוות התלוויות בארץ, דהפרות שגדלו באינו נקוב פטורים מכל זה, והגדלים בעץ' נקוב חייבים בכל המצוות הללו, מ"מ לא חשיב ע"י שנייה זה לנטיעה חדשה, מאחר ונשאר בו בשרשיו עדיף שיוכל להיות בו, וע"כ נחשב להמשך נטיעת הריאשונה ופטור מלמנות לשנות ערלה מחדש.

והלמ' ראייתי בಗאון צבי שבספר כרם ציון על הלכות ערלה (פ"ז אות א') שהגרץ"פ פרנק זיל נשאל בשתילים מאיינות שנטעו בפחות מלאים עפר שאינם נקובים, ו עבר עליהם שניםים, ועכשו רוצחים להושיב ולהשקי הփחים בשדה כמו שהם מלאים עפר, וכו'. אם מתחילה למןות להם מניין חדש לשנות ערלה, וע"ש שכח' דאיידי ביכולם להיות ג' שנים לפחות הפה. ובתשובה שם (אות ב') כתוב, שם הפה של מתחת ועכשו רוצחים להעביר את הפה בארץ, אם הפה היה שלם בלי נקב שהיה לו דין עץ' שאינו נקוב. אם יעבירו עכשו עם עפרו הארץ בלי הפה, או שיינקבו עכשו את הפה, צריך למןות לשנות ערלה מיום נטיעתה שנייה. ואם הפה היה נקוב מתחילה ועכשו יניחוו עמו כל עפרו ביחד עם נקב בחלק בין נקוב לשאינו חדש. וכו'. עכ"ל. הרי שגם בדברי הגרץ"פ פרנק זיל פשוט דיש לחלק בין נקב לשאינו נקוב כשהעץ' הוא מתחת. וכאמור כן עולה בפשטות מהירושלמי הנ"ל שפסקוهو הרמב"ם זיל וכל הפוסקים דהתעם דגם עץ' שא"ג חייב בערלה הוא מפני שאילן כוחו גדול ויונק גם בעץ' שאינו נקוב, וזה שירך רק בחרס וכיוצא בו, ולא בעץ' של מתחת. וכל זה הוא לדיני ערלה כמובן. ולענין כלאים נמי יש מקום להסתפק בזו לפי מ"ש מרן החزو"א ע"הadam עקר כלאים שהם מודርבים וחזר ונותען, הו"ל מרכיב, דבשם תלושים לא נקרא שמנו מרכיב. וא"כ אחר שבירנו שכשם בעץ' של מתחת שאינו נקוב אינם חייבים אפילו בערלה, ובודאי אינם חייבים בתרו"ם, וגם לעניין שבת נחשים לתלושים. א"כ יש מקום לחוש בדיינים כתלושים גם לכלאים, וכשנותען בארץ נחשב שהרכיבים ממש. וספר ישועות מלכו שצין, אין מצוי אצלי לעיין בו. ואפשר שדיבר בעץ' של חרס דلغבי אין חילוק בין נקב לשאינו נקב כשמדבר באילן. ועדין צ"ע בזו.

ח. מסקנת הדברים להלכה:

א. עץ "רב תכלייתי" שגדלים בו פירות ממינים שונים של זני הדר (ואצל בשאר פירות) בכת אחת כל מין בענף אחר באותו העץ, וכולם יונקים כאחד מאותם שרשים, והכלאים ניכרים בגלו' ממש, נלע"ד דכו"ע יודו בכח"ג אסור אפילו לקיימו ע"י השקאה וניכוש וכיו"ב, ורק"ז שאסור לנוטעו.

ב. לכתחילה יזהר לknות שתילים שאינם מורכבים מין באינו מינו, ואפילו בפרי הדר.

ג. מי שכבר קנה שתילים של פרי הדר מה משתלה והם מורכבים תפוי' על לימון וכיו"ב, יכול לנוטען בשדהו מפני הפסד. והוא שיקפיד לנוטען עם הגושים של העפר שבו הם שתולים. אבל בשאר פירות אין להקל בזיה. (זהה ע"פ מה שכבר ביארתי בפנים בס"ד).

ד. מותר לכתחילה לknות שתילים של פרי הדר מורכבים מין באינו מינו, ולנותען בשדהו ע"י גוים, (שהרבה אחרים מחשבים כל פרי הדר למין אחד, וגט המחמיר מודים שהוא ספק. ודין בין זה בהרכבת כלאי אילן תלוי בחלוקת וחו"ל ס"ס, שהוא אינט כלאים זב"ז, ושם ההלכה כהאומרים דבר"נ אינו מצויה על כלאי אילן). וע"כ מותר לו להרכיבם, וכמ"ש מרן החוז"א ע"ה בהל' כלאים (ס"י א' אות א') בד"ה ואפשר וכן עלתה הסכמה מרן הראש"ל נרוי ביבי"א ח"ה (א"ח ס"י י"ט אות ז'), והוסיף דאין לאסור משום אמרה לגוי באיסור לאו שפסק הרמב"ם להחמיר, וכמ"ש ג"כ מרן הכהן (בפ"א מהל' כלאים ה"ז), דהכא דחו"ל ספק כלאים ספיקא דרבנן לקולא. וכמ"ש דאייסור אמרה לגוי באיסור לאו, והוא בעיא דלא אפשרית בוגרא, ובספק כלאים הו"ל ס"ס וע"ש. ורק"ז בנ"ד שהם כבר מורכבים, והוא נוטען בಗושיםם דבודאי דמותר גמור ע"י גוי). ומהחמיר גם בזיה כדי לא לחזק ידיהם של בעלי המשתלות הללו, (শمرכיבים מין באינו מינו לכתחילה, ואפילו בשאר אילנות. והוא רחום יכפר וכו'). תבא עליו ברכה.

זהו הנלע"ד והקב"ה יזכנו לעמול בתורה לש"ש ולכווין לאמיתה של תורה.

ידידו המברכו בכל עת
ע"ה ש.מ. עמאר ס"ט

הרבי שניאור ז. רוזה שליט"א
הרבי המקומי בית עוזיאל וייר המכון

**בדין רملיה - הגדרתה וחיזבה בתרו"ם
ובדין מקומות שכבושים בעלי מצרים ולא עו"ב**

לכבוד
הרחה"ג יעקב אבוחצירה שליט"א
רב במ.א. גוזר
שלום רב !

אודות מה ששאלני כת"ר ששמע ממשו של מzn הרаш"ל שליט"א, שפירות וירקות הגדלים ברملיה ואולי אף בסביבותיה, יש לעשר ללא ברכה. משום החשש שהוא מקומות אלו דין CHO"L יש להם ?

והנה קודם שנכנסתי לשאול את מzn שליט"א, בדקתי הדברים מעט, כיון שלכאורה אין כל ביסוס וטעם לשמעה כעין זו. ובזה החילות :

א. רملיה - כיבוש בעלי בבל או בעלי מצרים :

כתב הרמב"ם בהל' תרומות (פ"א ה"ז) נמצא כל העולם כולם לעניין מצות התלויות בארץ נחlik לשולש מחלקות: ארץ ישראל וسورיה וחוץ לארץ. ואرض ישראל נחlik לשנים: כל שהחזיקו בעלי בבל חלק אחד. והנשאר שהחזיקו בו בעלי מצרים בלבד חלק שני. וכמו עכ"ד הרמב"ם.

והנה הדברים ידועים לכל. ובאים הרמב"ם בארכאה בראש הלכות תרומות. ובאחרונים דנו בארכאה אודות המקומות המדיוקים או האפשריים התואמים את מפת ארץ ישראל של זמינו. אם בגבול הדרומי של ארץ ישראל ואם אודות הגדול הצפוני. ואמנם העיר רملיה שאנו מדברים בה. הרי היא בתחום ארץ ישראל ממש ולא בגבולותיה, ולכאורה אין עליה כל ספק.

ואמנם אמר שיש עירות המכולעות בתחום התהום. שנמננו עליהם לפוטרן מהמעשרות ולא נזכרו שמותיהם בפירוש. וכגון הוא דשנינו בירושלמי (פ"ב דרמא) רב התר אר את בית שאן, קיסרין, בית גוברין, כפר צמה. ועוד שנינו בgam' גיטין (משנה ריש גיטין) שגם כפר לודים נחשב CHO"L, למורת שהוא מובלע בתחום א"י. וכ"כ שם רשי" בד"ה אפי', שספר לודים נחשב CHO"L. ובספר כפתור ופרח לרביינו אשთורי הפרחי כתוב (בפ"ז) שספר לודים הוא מערכי צפוני לצד שתי שעות. ומ"מ עירות אלו הוזכרו בפירוש בבלוי ובירושלמי.

והנה השם רملיה לא הוזכר לא בתג"ץ ולא בדרכי חז"ל, ודעתה החוקרים ההיסטוריונים שרמלה היא העיר היחידה שנוסדה בידי ערבים בתקופת שלטונם בארץ ישראל. בשנת 716 [לפני 1280 שנה] וכיון שנבנתה במקום חולות ע"כ קראוה "אלרמלה" שפירושו בערבית גדול. [וילנאי - אנטיקולופדייה אריאן]. ואמנם כל עוד ומיקומה הוא בתוך שטח עליי בכל אין כאן כל נפק"ם. ובפרט אם רملיה נבנתה על חורבות עיר קדומה.

והנה רבינו אשთורי הפרחי בספריו כתפור ופרח (שם) כתב בזה"ל: וכן מזה הטעם בעצמו דפתני אחר זכות עיר אחת הסמוכה לווד ושם רملיה קודם שאחפש בגבולי הארץ, כי הוציאו גם כן עליה דיבחה וכו'. ובהמשך דבריו כותב שרמלה היינו גת, והיא בגבול הארץ. וכ"כ גם בפרק י"א שומלה אויל היה גת ואלו העירות לא נשתנה מהם.

ובתו"ד שם בפ"ז כתב הכהן פשוש שמצוין בספר בטורמיוס - הוקיר יוני שהי במאה השלישי-שהזוכר את רملיה ואת אורכה ורוחבה. וכותב עליו היר' לנץ בהגה' שרמלה המוכרת לנו היום אין אפשרותו של בטורמיוס להזוכרה, כיון שנבנתה חמש מאות שנה לאחר מותנו. ועי' עוד באנציקלופדייה א"י - הורכיז. בערך גת הערכה 18 שכחוב, אך ממה שהזוכר את מצבה האסטרונומי מוכחה שכיוון אל רملיה שלנו. ובודאי היהתה בנזיה עוד לפני הסולטן עבד אל מלך. רק שהוא בנהה מחדש וייסדה להיות בירת הארץ. עכ"ד. [כך נহגו הערבים להגדיר את האיזור מחוץ פלסטין - הזוכר את זה בכפו"פ שם - ובירתה רملיה ובכובשתה הערים ירושלים, בית גוברין, עזה ועוד].

והרב מוחרלביץ' בספר גת פשוש סי' קכ"ח כתב שנודמן בכתב גת ברמלה, וכתבו שם העיר רملיה ולא גת שם ומלה מפורה יותר. יש שקוראים לה רמליה ביו"ד לבסוף. ומ"מ כתבו רק רملיה בה"א משום דרכא דיןיש קרו ליה רملיה בה"א וכור' עי"ש. וגם הרב פאת השולחן בפ"ב (סע' נ"ח) כתב על נסחאות הגיטין שנכתבו בא"י, וכותב שברמלה שהיא גת אשר לפלשתים, כתובין בגת רמליה ולא גת. ובה"א ולא ביר"ד. עכ"ד.

בענין הזיהוי של רملיה עם גת עי' עוד לברסלבסקי - לחקר ארצנו עמ' 256. ובספר גבולות א"י להרא"פ גולדפאר עמ' 200, ובאנציקלופדייה א"י - הורכיז [בסוף הערכה 18 - שם]. ואם גת נחשב לא"י לכל דבר, עי' בcptור ופרח הוצאה בית המדרש להלכה בהתיישבות ח"א פ"ז הערכה 131 מה שכתבו בשם היר"א סלנט, שכחוב את דברי הפרד"א שהובאו ברד"ק שמואל ב' פ"ח. שכיוון שכבשים דהע"ה היר"א א"י גמורה לכל פרטיה ודיניה.

ומצאונו להגאון הר"ש גרמיין בשורת משפטין צדק (ס"י מג) שהביא ששאלו אותו בשנת תח"ה ניש לצין שבתקופה זו הייתה בירתה גודלה מירושלים מאמית המושל, וחלקם ברוח לרמלה ובניהם היה הרב חנניה המזוכר שם בתשובה של הר"ש גרמיין שנויין עמו בנידון]. על אנשי ירושלים ודמשק שעקרו דירתם והתגוררו בוגת הנקרא ראמלא. ושאלו אודות יונ"ט אם לעשות שם יומיים כדי חוויל או יום אחד? ובתשובה כתוב הר"ש גרמיין, שהוא חוקר ונאמר לו שהוא ט"ו שנים שבזמן המגיפה היה היהודיים בגת, ועשו שם יו"ט אחד. ולא ידעת טעמא, אי משום שהשיבו לשוב לירושלים, זה טוב לאנשי ירושלים ולא לאנשי دمشق, ואפשר שהוא משום שמוסרת בידם שעושין יום אחד כיון שבזמן הרואה היו השלווחין יוצאים לשם.

ובהמשך כתוב, שגת אם היא א"י או חוויל פלוגתא דרכובותא היא, והביא את דברי הכהן היג"ל, עי"ש. ואמנם לא ראייתי מפורש שכתב שם מי שחולק עליו בזה. ומ"מ בנידונו כתוב, שכיוון שיש עדות שעשו שם יום אחד ע"ג שלא ידענן טעמא יש להקל כיון דיו"ט שני

מדרבנן הוא. ובהמשך הbia שם דברי הרב אברהם חנניה הנז', ונורן בדבריו. עיין".^ש
וראו להזכיר את מה שכتب שם הר"ש גרמיין. שהכפו"פ גופיה שפשיטה אליה שרמלה זה
ארץ ישראל, מ"מ לעניין יו"ט כתוב שיש לעשות ב' ימים טובים. וכנראה הטעם ממשם שלא
דעתן שהשלוחין היו יוצאים לשם, ולכן עושין שם ב' יו"ט, אף" שזה וdae הארץ ישראל.
עכ"ד.

ומעניין להזכיר את עדותו של אחד ההסתויזונים במאה העשירה שבכתביהם [יהודי רملה]
urosim בעורתה ה' את המועדים שני ימים. [אנציקלופדיה אריאל ערך רملה]. ואמנם כבר העיד
מן הרב HID"א (ברכ"י או"ח סי' תש"ז) שמورو הר"י הכהן, נתעכבו ברמלה בעצרת ועשויום
אחד בלבד.

והנה מכל הניל נראית בכירור ובפרט לפי מש"כ בצורה ברורה וחותכת הרב כפטור ופרה,
שרמלה היא הארץ ישראל לכל דיניה ומצוותיה.

והנה בספר תבאות הארץ לר"י שורץ (עמ' מ"ז) כתוב בד"ה אשדוד וכו'. וכן רמלה ולוד
[אי] ממש בתחום עו"ב] ומה שאומרים רמלה חוויל לא ידעתו שורש הדבר, וכן כתוב בעל
כפו"פ שרמלה אי"י תחום עו"ב. ואמנם בהערה על הדף שם חז"ר וכותב שאחר העיון אמרתי
שאין ספק שדבר זה מקובל לישבי הארץ שרמלה חוויל, וחילילה לומר שקר נחלו אבותינו,
אלא וdae כן הדבר וחקרתי הרבה על הדבר הזה. ובהמשך דבריו כתוב, אהא דמצינו במס'
גיטין, שכפר לודים מובלע בתחום תחום אי". וזה ראייה שם הולך חוט הגבול בתחום אי".
 ועוד מצינו בירושלים רבינו התייר את בית גוברין, ועוד מצינו בסוף מס' אהלוות, רבינו וכיות
דינו נמננו על קניינו וטהרונו, ועין קניינו הוא מזרחה לווד (כך לדעתו, אך בספר אדם"ק כתוב שהוא
מזרחה לשפרעם) וגם הוא מגובל עולי מצרים. וע"כ כתוב הר"י שורץ שיש סברא לומר שמכפר
לודים שהוא מערבי צפוני לווד, נמשך ממש חבל לעין קניינו עד בית גוברין. ובתוך החבל
זה נמצא גם רמלה. וא"כ לפ"ז רמלה חוויל ר"ל שאינו בתחום עו"ב. עכ"ד.

והנה אחהמ"ר יש להעיר על דבריו, בראשית צ"ל מניל הא שיש חבל שלם בתחום עולי
כל שאיןו אלא כיבוש עו"מ, ואם ממש שרבינו התייר, מלבד מה שיש להעיר שפי' הדבר
שרבינו התייר אינו פשוט וכמו שיראה המuin בנוי"כ על הש"ס, אבל בלא"ה הרי הפ"י המקובל
שרבינו התייר, כיון שלא היו ישראל מצויים שם. וכמ"כ הרשב"א בחולין שם. וא"כ לכארה
היתר הוא מקומי בכל עיריה ועיירה עם התנאים שלה. דאל"כ היה הרבה יותר קל להגמ'י
לכתוב שהרבינו התייר את כל הרצואה מבית גוברין עד כפר לודים. וכך כתבה אודות
הרצואה שיצאת מכזיב. ואם תאמר כמו שמשמעות המקובלת לישבי
הארץ שרמלה זה חוויל וזה מה שהכיריחו, גם זה אינו מכוון, שהרי הרבה אברהם חנניה
המובה בתשובתו של הר"ש גרמיין הניל, מעיד שאחר מחקר ודרש אצל היושבים בתחום
רמלה אמרו לו שמקובל אצלם במסורת שרמלה זה הארץ ישראל וכדברי הפתור ופרה
(ושם הוא לא יזכיר על יו"ט וכןו שתו"יק שם). ואם תאמר שחלק קבלו כך וחלק כך, מ"מ דיאך
אפשר לומר בפתרונותים שמקובל שזה רצועת רצועת חוויל כ"כ גדולה?
ולענ"ד דבריו אינם מוכראים.

עוד יש להוסיף מה שכבר העיר עליו הגראי לייברמן בספריו משנת יוסף קונטרס גבולות
הארץ (בד"ה בית גוברין), שהרי כפר לודים הוא צפונו של לווד, וכיון שלוד היא אי" וdae,
בע"כ שהחבל הולך מערבית לווד. ועין קניין הרי הוא מזרחת לווד. וא"כ היאך נמשך

חבל" ולומר שיש חבל נוסף שנמשך מכפר לודוי לעין קני זה כבר לא מסתבר? ואגב עיר מה שראיתי בספר תבאות יוסף (עמ' פג) שזה מזכיר נדפס, להרה"ג יוסף סטפנסקי שליט"א שהרבה לעשות, וכתב את היישובים לאורך הuko לפי דעתו של התבאות הארץ, והוא מונה שם את היישובים הבאים: משואה, עגור, זכריה, שדות מיכה, תל שחר, צלפון, משמר דוד, בקוע, בן נון, גוזר, פתחיה, עזריה, יד רם"ם, רמלה, ובסוגרים כתוב שאלה הם היישובים בערך. ומה מאי תמהתי, שהרי אפי' אי נימא בדברי התבאות הארץ שנמשך חבל, הרי צ"ל שהוא נמשך מבית גוברין שבדרום דרך רמלה עד כפר לודים שהוא צפונית מערבית לו. וא"כ איך הוכנסו היישובים גוזר, יד רם"ם, פדיה פתחה לתוך חבל זה? וגם אם זה בערך לנען"ד יש להזהר מהווצאת דיבכה על אף חלק ولو הקטן ביותר של א"י.

� עוד מצאתי חבר להרב תבאות הארץ, והוא הרב "פרי אדמה" למוור"ש מיווס. שכتب בספרו (הלי' שמיטה ויובל פ"ח) זו"ל שנה זו אירע כי בארץ גת הנקרה ראמלי חכר ישראל שדה מן הגוי בשבעית. הנה מלבד כי הארץ הללו היא ח"ל ואין שביעית נהגת בה, אלא אפי' בא"י עי' במבי"ט וככו' עכ"ד.

ולענ"ד קשים הדברים להבנה, שהרי גם התבואה"א שס"ל שרמלה חוויל פירש דבריו שזה לא נכבש בידי עו"ב אלא בידי עולי מצרים. אך לומר שזה חוויל ממש, אף אחד לא חשבה כך. ואם כוונת הרב פרי אדמה שרמלה חוויל הינו שהיא רק מכיבוש עולי מצרים ולא בבל. היאך כתוב שאין שביעית נהגת בה, והרי קי"ל להלכה ברמ"ם (הלכות שמיטה ויובל פ"ד ה"ד), שכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד, אע"פ שהוא אסור בעבודה בשבעית הספיקין שצומחין בו מותרים באכילה עכ"ל. הרי לך שגם מקומות שנכבשו רק עי' עז"מ שביעית נהגת בהם ואסורים בעבודת הקרקע. ורק גזירת ספיחון שמדרben היא, התירו במקומות האלו. וא"כ פלא הוא שכותב הרב פרי אדמה שבגת שהוא ראמלי אין שביעית נהגת בה. וצ"ע.

מכל הנ"ל נלען"ד שפטוטו של הcptor ופרה, שרמלה היא ארץ ישראל ודאי, מוציאה מיד הספקות למיניהם. וגם הרב תבאות הארץ כך היה פשוט לנו, רק שהמסורת הייתה מקובלת הכריחה אותו לחשוב שיש לזה טעם. אך כמו"ש לעיל, ליושי רמלה עצמה הייתה מסורת אחרת שפשוט שזה ארץ ישראל. ובודאי שהייבטים להפריש שם עם ברכה וכדין כל הארץ. וביום שישי ר"ח סיון תשנ"ז הצעתי הדברים לפני מאן הראש"ל שליט"א והסכים עמי הלכה למעשה שיש להפריש עם ברכה.

ב

בדין מקומות שכבושים עולי מצרים ולא עולי בבל

ואמנם אמרתי לחיזוק הדברים, שגם אם כשית התבואה"א שרמלה היא מכיבוש עולי מצרים ולא עולי בבל, גם כן חייבים להפריש שם עם ברכה וכדין. וכך שאליך:

שנינו בגמ' חולין (ו' ע"ב) התיר רבוי את בית שאין כולה. ובהמשך בגמ' שם הרבה כרכבים כבושים עולי מצרים ולא כבושים עולי בבל. וכותב שם רש"י בד"ה את בית שאין. שרבי התיר

לאכול ירקות, כיוון שירקות גם בא"י גופא זה רק מדרכנן. וע"כ בית שאן פטורה לגמרי. ואילו ברגן שבא"י זה מההתורה, גם בכית שאן חיבך אך רק מדרכנן. ובתוס' שם בד"ה והתיר רבבי. דחיה את פי' הקונטרס, ואומר ר"ת שבדרמא פטרו, אבל בטבל ודאי חיבך בכל מקוםafi' ירקות. ובסוף הביא התוס' בשם י"מ, שפטור אף בטבל ודאי. וכן כתוב שם ברכינו גרשום מאוחה"ג, זוז"ל וכית שאן נמי לא כבושא עולי בבל דמשום הכי לא היהת חייבת לא בעשר ולא בשביעית. עכ"ד. וכדעתו של ר"ת שבטבל ודאי חיביכים מ"מ, כ"כ גם הריטב"א בחולין שם.

ואמנם יש עוד מה להביא בזה בדעתות הראשונים והאחרונים דעתות לכאן ולכאן, אך לא ראייתי מקום להאריך, אלא ליאוט דעתו של רכינו הרמב"ם בזה שאחר דעתו אנו הולכים הילכה למעשה. וז"ל הרמב"ם בהל' תרומות פ"א ה"ה: כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ר' אשונה, כיוון שגלו בטלה קדושתן. דקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני היכובש בלבד קדשה לשעה ולא קדשה לעתיד לבוא. כיוון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעה ולעתיד לבוא. והניחו אותן המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו ולא פטרום מן התרומה והמעשרות כדי שישמכו עליהם עניים בשביעית. ורבינו הקדוש התיר את בית שאן מאותן המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל. והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות. עכ"ל הרמב"ם.

הרי לך שהרמב"ם ז"ל למד, לא כדעת התוס' בחולין שם שחו"ל ממש, ומקום שנכברש רק ע"י עוזר מושון. אלא שככל המקומות שנכברשו ע"י עוזר מושון ולא ע"י עולי בבל, חיביכים מדרכנן בעשרות. והוא כדי שישמכו עניים בשביעית ונכבד לקמן. ואילו בית שאן ואשקלון למרות שגם הם נכברשו ע"י עוזר מושון, מ"מ פטור מividur נתן רבינו הקדוש והתיר את בית שאן מאותן דבר גם בדגן ותירוש ויצהר, ואמנם הראב"ד פליג עליה, שכית שאן לא התירו אלא ירקות ופירות האילן. אך דעת הרמב"ם אינה כך.

וכך מבאר הרשב"א עמ"ס חולין שם (בסוד"ה והתיר) את דעת הרמב"ם, שככיבוש עולי מצרים חיביכים בעשר מדרכנן, ואמנם גם בכיבוש עוזר מושון יש מקומות שפטורים לגמרי מתרו"ם, כיוון שלא היו ישואל מצווין שם [ומAMILIA אין תקנת עניים ודוק"ק]. והיינו מעשה דבית שאן עכ"ד. [וזאגב אמר על מה שכותב יידי הרב עזריאל אריאל שליט"א במאמרו בספר התורה והארץ ח"ב עמ' 78 הערכה 25. כאשר מנה את הרשב"א בשם רבינו משה כד"עה הסוברת שבתחום עולי מצרים שלא נכבש ע"י עוזר. פטור לחולtin מתרו"ם. ותמהתי שהרי דברי הרשב"א הם דברי הרמב"ם, והרשב"א במפורש ציין שرك בית שאן וכדומה פטרום, ואילו בשאר מקומות של עוזר מ"מ חיביכים, וגם מREN בכ"מ (על הרם בתורותם שם) בסוד"ד הביא את הרשב"א זהה על דברי הרמב"ם האלו, ואורי ט"ס נפללה שם]. וא"כ לפי הගישה במרמב"ם כפי שתזכה לפנינו. מפורש בהרמב"ם שלא פטרום מן המעשרות, והטעם כדי שישמכו עניים בשביעית. היינו שיעשרו שם מעשר עני ויהיה לעניים על מה לסמן. מלבד במקומות מסוימים שם פטרם רבוי וכגון בית שאן ואשקלון. וכך מפרש ברמב"ם בראשב"א גנ"ל, ומREN בכ"מ הביא את הרשב"א הנ"ל, וממהלך דבריו נראה דהכי ס"ל.

ועוד מצינו להרמב"ם בהל' מעשר (פי"ג ה"ג) שכח בשגוזו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהחזיקו בה עולי בלבד בלבד שהוא מכיזב ולפניהם וכור' עכ"ל. הרי לך שבודאי טבל כן נוהג במקומות שכbowם עולי מצרים, ורק בדמאי לא גזרו במקומות האלה חכמים. וא"כ בנידז"ד גם אם נימא כדעתו של התבואה"ה שermalha הוא רק מכיבוש עז"מ, מ"מ חיבים במעשרות שם מדברי חכמים, ופשט שمبرכין עז"ז, שהרי אפי' בעמוני ומואב שזה תקנת חכמים מעשר בכרכיה וכן בסוריה, וכמו שمبرכין על חלת הוויל וכיו"ב. היינו ואם בטוחים שזה רק מכיבוש עז"מ, היה פטור מдумאי שם. ובלא"ה אין גזרת דמאי היום, אלא כספק טבל דנים זהה ולהומרא. ובלא"ה אין מברכין על ספק טבל. (ועי' בספר ביכורי שדה פ"ד ה"ג).

אלא שראיתי למחרי קוורקוס על הרמב"ם בהל' תרומות. שס"ל בדעת הרמב"ם שבמקומות שלא נכבשו אלא עז"י עולי מצרים פטורים לגמרי מתנות ומעשרות. זו"ל: והדבר ברור שאין זה אלא לדעת רשי"י וכו'. אבל לדעת רבינו ששופטים לגמרי כאשר כתוב בפירוש וכו'. וכך נ"ל דה"ק פטוו אותם כדי שכשילכו שם העניינים בשבייתו שלא ימצאו בארץם לקט, שכחה, ופהה, יתנו להם די צרכיהם שכיוון שבכל השנים הם פטורים מן המעשרות לא ימנעו מליתן לעניינים כל מחסורים בשבייתו. עכ"ד.

והנה ברור הדבר שגירסתו אחרת נזדמנה לו ברמב"ם וכמו שהוא מצטט את לשונו של הרמב"ם והניחום כשהיו ולא פטורים מן תרומה אלא כדי שישמכו עניינים בשבייתו. ולכן יצא מהחרי"ק להגן על גירסה זו והיא הכריחתו לכך. אך לפי הגירסת שבירדינו ברור שהרמב"ם ס"ל שמורות אלו חיבים בתרו"ם מפני תקנת חכמים.

וכבר האrik לתמהה על דברי המחרי"ק, מZN הגרש"ז אויערבך זצ"ל בספרו מעדרני ארץ על הל' תרומות (על הרמב"ם שם) וכותב זו"ל: אבל נראה פשוט בדעת הרמב"ם א"א כלל לומר כן דכיוון שלהדייא פסק כאן דسورיה, שנער, מצרים, עמוני ומוаб, חיבין במשער, א"כ איך אפשר לומר שאוטם המקומות שהם ממש א"י היו פטורים. ואין לומר שראו חכמים צורך להקל באוטם המקומות יותר משנער ומצרים משום סミニת עניינים, דזה כתוב הרמב"ם בפ"ד משmittah ה"כ"א דספיחי سوريا מותרים באכילה מפני "שלא יהיו ארצות אלו חמורין מא"י שהחזיקו בה עולי מצרים" ואמ כהנ"ל הרי לאו ק"ז הוא וכו'. ועוד הקשה שם שהרי להדייא בהמשך כתוב הרמב"ם ורבינו הקדוש התיר את בית שאן מאותם המקומות וכו'. הרי לך שדווקא בית שאן אני משאר מקומות, דאילו בשאר מקומות חיב עכ"פ מתקנת חכמים. ועוד הביא שם את הרמב"ם בהל' מעשר (הנ"ל) שכח בדמאי אינו נוהג במקומות שכbowו עז"מ, הרי לך שבטבל ודאי כן חיבים.

ועי"ש בד"ה עכ"פ, שיצא לבאר את הרמב"ם בהל' שמוי" (פ"ד ה"ז) שכח, כלל שלא החזיקו אלא עז"מ וכו' אעפ"י שהוא עבודה בשבייתו, הספיקין שצומחים מותרים באכילה עכ"ד הרמב"ם. ולכאורה נראה מכאן של הנ"מ לגבי שבייתו, היא שהספיקין מותרים, אך לעניין תרו"ם שנייהם שווים שפטו. ובפרט שגם הפירות קדושים בקדושת שבייתו הרי הם הפקר וא"כ הם פטורים כדין שאר ארץ ישראל? ולכן כתוב שם הגרש"ז לבאר שאה"ג במקומות שנכבשו רק עז"י עז"מ שכח הרמב"ם שהניחום ולא פטורים מן התרומה, ה"פ הניחום כמו שהיו בראשונה. אך כיוון שקדושה ראשונה בטליה, לכן יש מקומות ידועים להם שפטורים אך בשאר מקומות של עז"מ שפיר חיבין. ומה שהסביר הרמב"ם כדי שישמכו עליהם בשביית ה"פ. שכן ראוי שאוטם מקומות לא יתחיבו כלל,

רק שמנני שרצו שינהג שם שביעית לטובת העניים ע"כ החילו על מקומות אלו את דיני א"י בכל השנים. וע"כ בשאר שנים חייבים בתרו"ם. ואילו בשנה השביעית, קידשווה בקדושת שביעית, וע"כ הפירות הפקר, ואיכא תקנת עניים גדולה, ואה"ן פטורים שם מן המעשר בשביעית. עכת"ד.

וא"כ למסקת דבריו של מרכן הגרשוז"א זצ"ל פשוט וברור שבמקומות שנכבשו רק ע"י עו"מ חייבים בכל השנים בלבד משבייעת, להפריש תרו"ם מפני תקנת החכמים לתועלת העניים בשנה השביעית.

והנה המשנה למלך בכיאורו על הר"מ בהל' שmittah וyoval (שם) כתוב לדין מדוע יהיה חייב במעשר שבבייעת והרי זה קדוש ודינו כהפרק. והמל"מ אינו מסכים שם לפרש בהר"מ שימוש"כ שבבייעת היינו לעניין ספיחין, אך לעניין תרו"ם אה"ן שפטור, כיון שההר"מ בהל' תרומות מבואר להדייה שלא פטרום מן התרומה כדי שישמכו עליהם עניים שבבייעת. ועי"ש כמה שմבאר. אך עכ"פ לנידוז' מוכח בהדייה שיש"ל בהר"מ שימושות שאלו נכבשו אלא ע"י עו"מ חייבין במעשר בכל השנים מפני התקנה לעניים בשנה השביעית.

ועו"ע בספר פאת השולחן שהכי ס"ל בדעת הרמב"ם בהל' תרומות (פאת השולחן סי' כג' ס"ק כ"ה).

וכ"כ הרדב"ז בשו"ת (ח"ד תשוי' אלף ק"ה) בምפורש שעזה נמי חיבת בתרו"ם מדרבנן דודאי עולי מצרים כבשה. ורק את בית שאן וכיו"ב הוא שפטרו. הרי לך שהוא ז"ל ס"ל שימושות שכבושים עולי מצרים ודאי שהיבים בהפרשת תרומות ומעשרות.

והנה המל"מ שם וב鹲' תרומות ציין למ"ש מהר"ר דוד ערומה ז"ל על הרמב"ם. ז"ל הרד"ע שם. פירוש על הספיחין, ועיין הלכות שמוו"י פ"ד, ותמצא שישעור הלשון לפוטרן מן התרומה והמעשרות מגזרת ספיחי שבבייעת, עכ"ד. ונראה לבאר את דבריו ז"ל הכה, שמה שעולי בבל לא כבשו אותם מקומות, הוא לתועלת העניים שבבייעת. היינו כיון שכמוניות אליהם פסק הרמב"ם בהל' שמוו"י שאין איסור ספיחין, ממילא הדבר הוא לתועלתם. ומайдן השאירו את קדושת שבבייעת על מקומות אלו, וממילא הם פטורים גם מתרו"ם כדיין שאר א"י, וגם זה לחולתם של העניים כיון ששוכב"ס גם מזה העניים נהנים וכן שבייר מרכן הגרשוז"א שגם בזה אילו תקנת עניים. ואילו לגבי שאר שנים ז"ל שאחר שהחילו על מקומות אלו את קדושת א"י לתועלת העניים שבבייעת, הרי שכאותם מקומות חיבים בשאר שנים בתרו"ם. ואמנם הרבה מל"מ הביא ביאור שכזה ודהה זאת כיון שהרמב"ם היה נראה לו מפורש שבשביעית כן חיב במעשר שבבייעת. ולכן דחה פ"י זה. רע"ז כתוב ועי' במ"ש מהר"ר דוד ערומה ז"ל ודוז'ק. ואפשר שזה כונתו שהרד"ע ז"ל כן פ"י כך. שבשביעית פטור מההפריש תרו"ם, והביאור כדי שישמכו עניים הוא כן"ל. [וכעין סייעתא לדברי, עי' בדרך אמרנה להגר"ח קニיבסקי שליט"א בהל' תרומות פ"א צה"ל ציון צ"ט שהביא את דברי הר"ד ערומה, שהביאור בר"ם הוא לגבי ספיחים. ובציוון צ"ו הביא את המהרא"י קורדוקס וגירסתו, ותמה עליון, והוסיף שם, שגירסת כזאת הייתה מונחת גם לפני הכהפ"פ. ואילו מהרד"ע לא הזכיר מאומה. משמעו לכואורה שהרד"ע אין סותר את הנידוז' ברם' ואיןו קשרו לפ"י המהרא"ק ודוז'ק].

ומ"מ נראהים הדברים ברורים שלדעת רבינו הרמב"ם מה שנכבש ע"י עו"מ ולא ע"י בבל. חיב בתרומות ומעשרות מדרבנן. וכך ביאר הרשב"א בדעת הרמב"ם, וכ"כ הרדב"ז בפשטות, וכ"כ המל"מ, וכ"כ הפהה"ש ועוד.

ועוד מצאתי שלמד כך מפורש בדעת הרמב"ם בספר ההורג (מצוה תק"ז) רוזל: ומקצת מקומות שהיו שם שהחיזקו בהן בתחילת עולי מצרים, ולא החיזקו בהם בשניה עולי בבל, הניחום ולא קדושים. ומ"מ לא פטרו אותם מתרומות ומעשרות, כדי שישמכו עליהם עניי עולם בשכיעית. עכ"ד. ואת דבריו שם כתוב על דברי הרמב"ם וכיעו"ש. וככ"ב בערוץ השולחן (העתיד ורעים נ"ג סט"ז).

וכ"ה להלכה וכן שכח מרן הגרשז"א שם, שחיבים לעשר במקומות שנכתבו ע"י ע"מ. וכן ראיתי שכח הגאון הר"ש ישראלי זצ"ל בספרו ארץ חמדה (ספר א' שער ג' ה') שדעת הרמב"ם שנוהג שם במקומות שלא כבשו עוז"ב אלא עוז"מ, תרומות ומעשרות מדרבנן. וככ"ב הגאון הר"ח קניבסקי שליט"א בספרו דרך אמונה על הרמב"ם (חל' תרומות פ"א ס"ק נ"ט) שרבנן חייכום בתרומות ומעשרות ושם בצח"ל ס"ק צ"ו ציין מהרי"ק הנ"ל וכתוב שגרסתו תמורה מארך.

ופשיטה לי שגם אם התרו"מ הם רק מדרבנן שבודאי שהחיב לברך ע"ז וכדין שאר מצות דרבנן. וככ"ב הגאון קניבסקי שליט"א (שם ס"ק מ"ח) על תרו"מ בסוריה, שהחיב להפריש עם ברכה.

וראיתתי לדיידי הרב עזריאל אריאל שליט"א שכח (התורה והארון ח"ב עמ' 78) בתוך מה שדן על נתינת מעשר עני במקומות שלא כבושים אלא עוז"מ, שלhalbנה מקובל שפירות שגדלו במקומות אלו מפריש מהם תרו"מ ללא ברכה, אבל בדגן יין ושמן מפריש בברכה. עכ"ד. ולא ידעת מה זה מקובל? היינו ממי קיבלו דין זה. וראיתי שצין למה שכח מוו"א הרה"ג יעקב אריאל בספר "עללה מן המדבר", ועינתי בדבריו שם. ועדין לא נזהה דעתו. שראיתי לו שם שהביא את מחולקת הראשונים שהבאנו בריש דברינו, את התירוצים השונים בתוס' ובנ"ל, וכח, נראה שרוב הדעות מאוחדות שלפחות בתורתה דאויתא יש להחיב ולהפריש בברכה, אך בתורתה דרבנן מכיוון שנחalkerו הדיעות יש להחמיר ולהפריש אם כי ללא ברכה. והביא שם סימוכין לדבריו מהכפו"פ שכח שבבית שאן מדגן תירוש ויצהר מפרישים מדרבנן ובברכה. ופירוט איין וירק פטורים מכלום. מיהו אנו נהגים כמו שהיו קודם שרבי התירו אבל אין אנו מברכים על הפרשת פירות איין וירק. עכ"ד.

ואני בעניותי לא הבנתי, שהרי שני דברים הם, שלדעת הרמב"ם בית שאן וכיו"ב פטורה לגמרי מתרו"מ אפי' בדגן וכו'. ואילו בשאר מקומות של עוז"מ חייבים מדרבנן בהכל גם בירקות. ודעת הרaab"ד והכי ס"ל להרב כפתור ופרח (בפ"ה) שבית שאן פטרוה רק בירק ואיין ולא מדגן ותירוץ ויצהר. ולענין עוז"מ עי' בمعدן"א שם שכח שלכפו"פ הייתה גירסת דומה לשאל המהרי"ק עי"ש. ועכ"כ כתוב שאע"ג שבית שאן פטרוה לגמרי במעשר ירך ואיין, מ"מ היום בחסד עליון הם כן נהגים להפריש. ובודאי שבזה ינהגו ללא ברכה כיוון שאחרי שמוסכם גם על הכפו"פ שלמעשה בירק פטור לגמרי רק שהם חזרו להפריש בכח"ג יפרישו ללא ברכה. אבל בניגוד של גבולות עוז"מ אחרי שראינו את דעתם של הרמב"ם, ר"ת, הריטב"א, הרשב"א ועוד. שחייבים להפריש מדברי חכמים. א"כ מה טעם לפטור מברכה. והרי מברכין על מצות דרבנן. ואם כונת הרה"ג שליט"א היה שמן הוא חשש לאותם דעתות שפטורים גם היום וס"ל שפסק ברכות להקל, אם כך היה לו לומר שזה משום סב"ל ודי בזה, אך מהכפתור ופרח אין כל סימוכין, כיון שהוא החמיר לנוהג על דבר שברור לו שפטור. גם מה שישים וכן הדין בכל מקום. גם בזה הרי ס"ל להכפו"פ שלא כהרמב"ם וכן נ"ל.

מכל הניל נלענ"ד שמקומות שכבושים בעלי מצרים ולא עולי בבל, חייכים בתROOMות ומעשרות מפני תקנת חכמים מלבד המקומות שהוציאו בפירוש לפוטרם וכגון בית שאן, והטעם לזה כמש"כ מראן בכסף משנה בשם הרשב"א שיש מקומות שהגם שכבושים בעלי מצרים מ"מ פטורם כיון שמורות רוחקים הם והיינו מעשה דבית שאן [ודע שלא נעלם מעני מש"כ המהרי"ץ י"א ז"ל והובאה תשובה בשוו"ת אבקר סי"י אודות בית שאן, אך דבריו תמהווים מאד ובפרט לדעת רבינו הרמב"ם, ועי" מש"כ עליו בספר מעדן"א שביעית סי"ח]. וכן פסק הרמב"ם להלכה, וכ"ה ברשב"א ובריטב"א ועוד וכנו"ז לעיל. וכ"כ החינוך (מצוות תק"ז) וכ"פ העורך השולחן (העתיד ורעים סי' נגי סעי טז). וכ"פ להלכה הגרשוז"א ז"ל ריבלהחט"א הגאון הר"ח קניבסקי שליט"א וכנו"ל. וכ"כ בדעת הרמב"ם הגר"ש ישראלי ז"ל.ولي העני נראה פשוט שהפריש תרו"ם במקומות אלו יפריש ויברך עליהם. וכך ראייתי (בස' התורה והארין הניל) בשם הגאון הר"ם אליהו שליט"א שדעתו שיש להפריש עם ברכה בכל אותן מקומות שנכבשו רק ע"י בעלי מצרים.

וטרםacula, אזכיר את מה שנסתפקו האחרונים, שלදעת הרמב"ם שפסק בסופ"א דתרומות שתרו"ם בזה"ז מדרבנן. האם אפשר לעשר מפירות שגדלו בגבולות בעלי מצרים על עולי בבל ולהיפך, כיון שנייהם מדרבנן. וכ"כ להסתפק בספר מלבושי יו"ט בקונטרס חותמת הקrukע סי' יז. ובספר מעדן"א (חוומות פ"א ס"ז ס"ק ב) הביא שבתבוחה"א כתוב בפשיות שאין מעשרין מזה על זה, וכ"ג שנותה דעתו של הגרשוז"א ז"ל. ועיקר הטעם שזה דרגות שונות של חיוב גם בדרבנן ואכמ"ל בזה.

מסקנת הדברים:

א. מקום העיר רملה, וכל סביבותיה - (מלבד בית גוברין וכפר לודים) נמצא בתחום כיבוש בעלי בבל. וכ"כ רבינו אשთורי הפרחי, ועוד וכמש"כ בפנים. ועי" חייכים להפריש מהגידולים שגדלים שם תרומות ומעשרות עם ברכה. וכשהבאתי הדברים לפני מראן הראש"ל שליט"א ביום ו' ד"ח סיון התשנ"ז הסכים אותי להלכה שכך צריך לנוהג שם.

ב. התבוחה"א בהערה חוזר בו מ"ש בפנים, ונטה לומר שמקום העיר רملה לא נכבש ע"י בעלי בבל אלא רק ע"י בעלי מצרים. ועי" בפנים מה שהערכנו על דברינו.

ג. גם לדעת התבוחה"א שרملה לא נכבשה בידי עו"ב אלא רק ע"י עו"מ, מ"מ חייכים לעשר, כיון שמורות שלא נכבשו רק ע"י בעלי מצרים. ג"כ חייכים במעשרות מפני תקנת חכמים, וכ"פ הרמב"ם ועוד ראשונים. ונראה שהחייכים להפריש עם ברכה וכמו שביירנו בפנים. וזהו הנלענ"ד להלכה, אך למעשה יש לשאול את דעתם של רבותינו הפוסקים.

ד. כיון שדרגות החיוב שונות בין יבולים שגדלו בתחום עו"ב ובתחום עו"מ, ע"כ אין להפריש מזה על זה. אלא להפריש בכל אחד בנפרד.

הרב אליהו אלחרד שליט"א
המכון למצות התלויות בארץ

איסור חדש פ"ז חדש במשקין ח"ב

במאמרנו בגלויון הקודם אודוט "חדש במשקין" העלינו דיש להחמיר בהם. וראיתי שצורך לפרש יותר דברי, ולבארם באർ היטב. הנהו כל האמור בחומרת תנובות שדה מס' 11 הוא במקרים המעורבים מתבואה חדשה שלא עבר עליה טז' בניסן בזירות. כלשון הכתוב שם "ע"כ נראה דיש להחמיר ולהשಗיח... על משקאות המעורבים מתבואה חדשה". אבל באופן שางנו מוספקים אם המשקה (הכירה וכיוצ"ב) מעורב מתבואה חדשה או לא יש לענ"ד מקום להתייר, דכמזה סיבות נוספות להיתר.

ראשית יש כאן ספק ספיקא, שמא הכירה עשויה מתבואה ישנה, ואת"ל שעשויה מתבואה חדשה שמא הלכה דבתבואה גוי אין איסור תורה. וא"ת היכי עבדין ס"ס נגד מラン השו"ע ז"ל שקיבלו הוראותיו, שפסק להדייא דיש לאסור תבואה חדשה גם של גוי מהת'. הנה הגאון שד"ח (מערכת הסמן כלל ייח) הביא מחלוקת הפוסקים בזוה מערכת לקרה מערכת, ובסיום דבריו העלה כדעת הבית דין ז"ל דלפי מה שהשרישו רבן בתראי לכל ספק במנาง העמידהו על עיקר הדין א"כ גם זה שנגנו כפסקי מラン השו"ע היינו דוקא אם לא יהיה ספק אבל אם יש איזה ספק לא החמירו לאסור כדעת מラン, ויכולין לעשות ס"ס שמא הלכה כמו כן סובר היפך דעתו ז"ל ואת"ל שמא גם הוא לא עסיק בזוה העניין.

אולם הגאון שער אשר זצ"ל (ס' ו') כתוב שלא עבדין ס"ס נגד מラン אלא בעניין שהיה הוא ז"ל נגד רוב הפוסקים ואפ"ה נקטין כוותיה ע"פ הקבלה שקיבלו הוראותיו, אבל בעניין שפסק מラン כס' רוב הפוסקים דס"ל הци, א"כ מהורייבים אלו למיגור אבתריהו מד"ת בדוחיב אחר רבים להטאות והרי הוא דין גמור ולא מנגה, ואין כאן ספק שקל למייעבד ס"ס. וזאת להגיא שד"ח מערכת הניל דרזה ע"פ ס"ל הци דמיעות נגד רוב לא חשיב ספק, דמדאוריתא אולין בתרא רובא. והרבה לתמונה על מי שסובר היפך זה ע"ש בדבר"ק. וכ"כ בתשובה הגאון רבינו רפאל ברוך טולדאנו זצ"ל בפס"ד שבסוף שוו"ת חוק ומשפט (וע"ע בתובאות שימוש אכה"ע ס"מו). וגם מה שחלק ע"ז הגאון ישמ"ח עובדיה זצ"ל בשוו"ת ישמה לב"ב (אה"ע ס"ב) הוא רק לחומר העניין שם כפי שכח שם, אולם בנדוד מודה שאין ראוי לעשות ס"ס נגד מラン השו"ע שפסק כדעת רוב הפוסקים.

אכתי ע"פ מש"כ הגאון זבחי צדק (ח"ב יו"ד סי' קי' ס"ס לה אותן קנ"ח והבאתי דבריו בחומרת תנובות שדה מס' 7 בדין איסור חדש - ח"ב אות י') שהביא שם מחלוקת הפוסקים אי עבדין ס"ס אף בסברא דחויה, ואפילו נגד מラン והעלה להלכה כשי' הגאון החיד"א (במחבר סי' מ"ב אות נ') ועוד רבים מרבני האחרונים דס"ל לרבעין ס"ס נגד מラン השו"ע, להם אלו שומעים עכת"ד ע"ש. יש מקום להקל לשיטות בספק אם משקה זה עשוי מתבואה חדשה או ישנה ויתרה מזאת דעת"פ האמור גם בספק התבואה מהו"ל כיוון דהוי ס"ס שמא אין התבואה מחדש, ואת"ל דהוי מתבואה חדשה שמא הלכה כמו"ד אין איסור חדש נהוג בשל גוי.

אולם כאן בארץ ישראל גם בתבואה הבאה מהו"ל נראה דיש להחמיר אף בספק התבואה חדשה, דיש לצרף מש"כ בשוו"ת אחיעזר (ח"ב סי' לט) להוכיח בארכיות שהשוו דין חדש

לдин חלה בתבואה חוויל אשר נתגלה בארץ ישראל, דחיבת בחלה, כמבואר בפ"ב דחלה ובירושלמי שם, וזו"ל (בא"ד אותן ב' ד"ה ונראה) ולפי מ"ש הירושלמי דעתך קרא דמושביכם ליצאו לחוויל, فهو"א דדמי לחלה משום חוב לחם לפ"ז יש לעורר בחדרש למ"ד שאיןנו נוהג בחוויל אדם נכנס לאורי ואפאה בארי דחיב בחדש כמו בחלה ותרומם וכורעכ"ל ע"ש. וראיתי בחיי "בית הלוי" (עמ' קלא) שהביא עוד מספר ציון הקודש (ח"א סי' יז) שכחוב בשם מהר"י מסלנט לאסור מודאורי חדש אשר גדל בחוויל וגמר את מלאכת אפייתו בארי עכ"ה. ועו"ע ב"מוריה" קרן א' חוברת ג-ד וכורעכ"י חוברת א-ב. ואף שדברים חדשים יש כאן, ולא הבהירם לקבוע הלכה מ"מ חזין לדחש מיהא בעינן. (כפרט במני קמחים, דע"ז קמיריה שוחט אחיעזר, וע"ז ציון הקודש, וע"ז שם בקובץ הנ"ל).

ובעיקר ההיתר עפ"י ס"ס הנה אף שהזuir הש"ך (כלל ס"ס כלל לו) דלא להתייר עפ"ס, והכרתי ופלתי בבית הספק הבא ד' הש"ך הנ"ל וכתב וצת"ד: הש"ך האריך להחמיר והוא ל Koh מהמרודכי דין לנו לבודות ס"ס מה שלא נזכר בקדמוניים כי בראשי הס"ס עמודים וכורעע"ש. הנה הרוב נעל בפנינו שערי הס"ס ונפל ס"ס בכירא ולא ראייתי לרבותינו שימושו ידם לדzon דיני ס"ס, لكن האמת כי המודכי נגרר אחורי דעת הרשב"א והר"ן שספק תורה, ד"ת אסור, וכי אמר לדzon דין ס"ס להקל בשל תורה אבל לפי [מה] שהעתה של הס"ס להtier דרבנן, כהרמב"ם דספק דאוריה אין אישור אלא מדרבנן וא"כ כל העניין של הס"ס להtier דרבנן, ובזה אין מהמידים قولיה או סמכינן על דעתינו דעת תורה, ובלבך שיהא הכוונה לש"ש עכ"ה ע"ש. וכן נקט החרונים כד' הכרתי ופלתי, נראה לכל המעין בספריהם דשו"ט ועכדו ס"ס. והtierו עפ"ז גם הדינים חמורים. ובפרט שדעת מزن השו"ע hei דספק דאוריה לחומרא מדרבנן כד' הרמב"ם וסייעתו כמ"ש באורן בס' טהרת הבית (ח"ב עמ' רמה - רנא בהערה) ע"ש. ובשות' תיחו"ד (ח"ה עמ' צ"ג) בהערה. ועוד מקומות רבים.

ואולם במשקין שיש בהם חשש איסור חדש לא צריכה לכל הני פלפולים (שהם מועילים לעניין חשש איסור חדש בתבואה), זהה עפ"ה המבוואר במאמר חדש במשקין ח"א. אכן פוסקים דס"ל דייסור חדש במשקין הוא זיהה בעלמא, והרי לנו הרבה ספיקות להtier ואף אם אין הלכה כן מ"מ לצירוף ונסיף להקל חזון לאצטראופי (וכמ"ש בשות' יבאי ח"ח ס"ס מג ע"ש).

נמצא דבסק בירה אם היא מתבואה חדשה המיקל יש לו ע"מ שישמור מכל הני ספיקין, אולם באופן שיש בידנו פה בארץינו הקדושה הרבה סוג בירות כשרות למהדרין מין מהדרין שאין בהם כל חשש איסור חדש, הлокח בירה תוצרת חוויל שיש בה חשש הנ"ל, ודאי דלא שפיר לمعد הכוי ופוק חי לדברי הט"ז במה שכחוב בזה בעניין דומה לנידור' שסימן רצ"ג.

ואכטוב בקצרה כמה פסקי דיןים בדיון החדש היוצאים להלכה ממאמינו עד כה:

א. אדם הנמצא בחוויל וצריך לאכול פת, ואין לו אלא פת עם חשש מתבואה חדשה, לגבי לחם משנה לשבת קודש שיטת הגאון הגרב"ץABA שאוכל להקל בשעה"ד, לכבוד שבת. אולם בימי חול אין ראוי להקל ויש ליקח לחם שאין בו שום חשש איסור. או יאכל אורז או דוחן וכיוצא"ב. ולגביו משקין במרקחה הנ"ל המיקל יש ע"מ שישמור.

ב. הנמצא בארץ ישראל ויש לו מתבואה הארץ שיש בה ספק בكم מה של תבואה חדשה אין להקל בדבר מכל וכל והוא איסור תורה. לכולי בעלמא.

ג. הנמצא בארץ ישראל ומביאים לו מוצרי מזון מתבואה שיש בה חשש חדש בשעה"ד המיקל יש לו ע"מ שיסמור, ואם יש מוצרים דומים תוצרת הארץ או ללא חששות ודאי דין להקל בדבר הנוגע לאיסור תורה. ובאופן שהובא כקماן לארץ ישראל ונאהה כאן יש יותר להחמיר ע"פ מש"כ הגאון בעל שו"ת אחיעזר.

ד. הנמצא בארץ ישראל ורוצה לשנות משקין שיש בהם תערובת התבואה חדשה בודאי שיש לאסור. ובאופן שיש ספק בדבר אם המשקה מעורב בתבואה חדשה או לא, המיקל יש לו ע"מ שיסמור. כיון שנוספו עוד ספיקות לדבר אם משקה זיעה כללם או לא, ועוד. ואcum". ומ"מ מהיות טוב לצאת מכל חשש ראוי שיקח משקאות ללא חשש המצויות לרוב בארץינו הקדשה. ע"כ. והנה לע"ד כתבתי.

ואגב אצרף כמה הוספות שנוספו לי בשולי הגליון על המאמר שנדרפס בגליון 11 אודות איסור חדש במשקין, ולא הודפסו שם:

א. במאמר הנדי סוף אות ה':

הנה מצאנו בדיון משקין היוצאים מפיירות ערלה, כתותים ורימונדים (למעט זיתים וענבים) שאין לוקים עליהם השותים מהם. ובטעם הדבר נחלקו בגם' (פסחים כד) דרבנן זירא אין לוקין עליהם משום שתתייתם נחשבת לאכילת הפירות שלא בדרךן, ולדעת אבי אין לוקין עליהם משום שהמשקים נחשבים זיעה בכללם. ויש לדקדק, היכי נקטין להלכה כאבי או כד' זירא ועוד אי אובי פליג ארבי יוחנן לעיל דס"ל, שכל האוכל שלא בדרך אכילה פטור.

והנה בהל' ברכות (פ"ח ה"ב) פוסק הרמב"ם כי הסוחט פירות והוציא מהם משקים מברך עליהם בתחילה שהכל. ומוקודה של הלכה זו מגמי' ברכות (לח). דמשקין היוצאים היו זיעה בכללם. והרמב"ם בפשטות מסוימת בין הדיננים, וכדיון ברכות גם בענני או"ה משקין הוו זיעה בכללם. ובכלל השפ"א עמ"ס פסחים כאן, פי' שההבדל בין ר' זירא לאובי הוא, האם לוקין על משקה היוצא מן הכלאים, דהיינו לוקים משום שכלי הכרם לוקים גם על הנאה שלא בדרךה, כמוואר לקמן שהכל מודים בכלי הכרם שלוקים אפילו שלא בדרך הנאתם "משום דלא כתוב בהן אכילה". ולאובי אין לוקין משום שהמשקה היוצא הוא זיעה בכללם. והרמב"ם שפסק שאין לוקין על משקה היוצא מכלאים, הרי שפסק להלכה כאבי. אולם הלח"מ פליג וס"ל שהרמב"ם פסק הלכה כרבנן זירא, ומסביר זאת בכך שההלהכה כד' יוחנן שכל האוכל שלא בדרך אכילה פטור. ולדעת זו אפשר להביא סעיטה בדברי המאירי והתוס' ר"ד, שהעתיקו להלכה רק דברי רבנן זירא. ברם לפי זה יש להבין מדוע פוסק הרמב"ם שאין לוקין על משקה היוצא מכלאי הכרם? וכן יש לבאר את פסק הרמב"ם בהל' ברכות, ממנו משמע שהרמב"ם נקט להלכה כאובי. ולשי' המשקין אסורים מדאורו' ומה שפטור מליקות הוא רק מתוך שתתיית המשקים נחשבת להנאה שלא בדרךה, ומ"מ אסורים מהתי' שכן הוא הדין בכל הנאות ואכילות שלא בדרך. אולם הכא'ם שם פליג וס"ל שפסוקים ודרשות (דחולין) אינם אלא אסמכתא. ואין איסור משקין אלא מדרבנן.

ולענין השני אם אובי פליג אר' יוחנן, הנה הריטב"א בשמעתין כתוב, שמשקין היוצאים מן הפירות ברכות שהכל, ואין נחسبים לתמצית הפרי אלא לזיעה בכללם, ומайдך סובר הריטב"א במפורש כרבנן שכל האוכל שלא בדרך אכילה פטור, וכתוב הצל"ח דמובח מזה שבאי לא פליג על רבנן אלא דס"ל שאין שתתיית המשקים היוצאים מהתוים

ורימונים נחשבת לאכילת הפירות שלא כדרך כיוון שהמשקם כבר נעשה, ועומדים הם לשתייה. ולשיטה זו צריך לבאר דרי זира ס"ל דמתהשבים בדעתו ליעוד הפירות מתחילה שהוא לאכילה ולא לשתייה. (וע"ע בשו"ת יב"א ח"ח סי' מ"ג בטוף התשובה מש"ב).

ב. במאמר הנז' סוף אות ר' :

הבאנו שם את שיטת הפנ"ז. וכעין זה ראיינו בתוד"ה "ותרוייה" עבדה זהה (לא:) שביארו היתר שיכר של גוים מכמה טעמים, וחד מניהם דבי היכי דבטיל לגבי המים לעניין ברכה, הוא הדין נמי בטיל לגבי בישול גוים עכ"ד. וע"ע מש"ב הב"ח יו"ד ר"ס ק"ד, ובחת"ס שם, ובשו"ת יהו"ד הי"ד סי' רצ"ג מ"ש עד הש"ך שם ס"ק ה. ודוק כי קצתתי.

ג. במאמר הנז' סוף אות ז' :

מצאתי את אהבה נפשי בד' הגאון חת"ס בדרשותיו דף רמ"א, והיווצה מדבריו לעניינו دائיכא כמה דין'ים במקין היוצאים מהן. א. בתרומה, משקין היוצאים מהן מותרים אף לכתילה, חוות מתירוש ויצחר. ב. בהנץ שמפורשים בפסוק כגן חמץ, חלב, נבילה, שרצים ובהמה טמאה, שבhem אסור אף ציר צולול שלהם, ומכ"ש המיחורי. אלא דברחים ובהמה טמאה ונבלה ליכא מלכות מהיווצה מהן משום דכתיב, "מבשרם" ודרשין ולא מהיווצה מהן להרמב"ס, ובאיןך אפילו כרת נמי אייכא. ג. בשאר איסורים שבתורה, בין אסור הבא מאלי ובין שלא בא מאלי, בין מיחוי ובין הציר, בין דפירות בין מתירוש ויצחר, כולהו אסור מן התורה. ומלכות ליכא דין עונשיין מן הדין. ומכ"ש שכר חדש שהוא מיחוי שע"י בישול דגוע טפי שייה אסוד מהתזהה. אך ביכורים וערלה אייכא מלכות עכ"פ בתירוש ויצחר שלהם, ושאר משקין אין סופנים, רק אסורים מן הדין דאתמי מביניהם. ע"כ. הרי גם הוא עומד בשיטת החולקים על הגאון פנ"ז, ודומה דבריו כפי שיראה המעים שם. וע"ע מש בעורה דף רמה ע"א עד התוס' בפסחים הנ"ל, וס"ל גם לאב"י זעה בעלמא לחודא אסורה ד"ת, ורק זעה ושלכד"ה בהודי שרי רחמנא, ולכן נאסרו זיתים וענבים דנהי דהוי זעה מ"מ כדה"ה עכ"ד.

ולענ"ד במ"ש התוס' הנ"ל היה מקום לחקור גדר דין היווצה מזיתים וענבים אם מצד מציאותם הוא מציאות שוניה משאר פירות, ולכן לא חשיבי זעה אלא גופ הפרי. או שמצד המזיאות הם כלל זעה, אלא שדין שונה, ממה שהחשייבותם התורה לחשובים, ולכן מצד דין המשקה כפרי, והיינו דהך זעה דין פרי יש לה מצד ההלכה, ומדובר התוס' משמע שמצד הדין דין המשקה כפרי בזיתים וענבים ולא מצד המזיאות, וכן משמע בראיטב"א. ועמד בכיוור גדר דין אלו בס' "ברכת אברהם" עמ"ס פסחים ע"ש.

ד. במאמר הנז' סוף אות י' :

הנה מה שהכריחו להגאון פנ"ז לחדש לנ"ל הוא מסתירת הסוגיות דפסחים כד: לחולין קב. ומהז' יצא לחדר דאף להאוסרים חדש בזוז"ז לא אסורה תורה אלא המאכל, אכל כשןמהה ונעשה משקה אין בו איסור תורה. ומצאיי אחר החיפוש בשו"ת הсад לאברהם יו"ד סי' צ"ב דכתיב לישב הסוגיות. וזה: ולפע"ז אין בזה סתייה כלל לפי המתברר מדברי התוס' חולין שם ד"ה היכא, דהאי דמשקין היוצאים מתחפרש בתרי גוני או שנמהה האיסור בעצמו ונעשה ממנו משקין או שאין המשקה נעשה מגוף האיסור רק הציר יוצא זוב ממנו. והנה אם

נפרש האי דין סופגין אלא על היוצאה מהזיתים וענבים דהינו במייחוי גוף האיסור ע"כ דעתם לאו משום דזיעה בעלמא היא דהרי יש כאן מייחוי גוף האיסור ולא אשכחן לשון זה דזעה בעלמא היא רק לעניין ציר הזר מינו בחולין צ"ט ע"ב שאני ציר דזעה בעלמא היא, וכן בכרכות ל"ח לעניין דובשא דתמרי. וע"כ דההיתר הוא משום דהיא שלכה"ג ובזיתים וענבים דהוי כדה"ג חייב עליהם. אבל אי נפרש דהמשקין היוצאה הינה הזר הזר והטעם היוצאה מהאיסור בזה שפיר י"ל דזעה בעלמא הוא ואם כן ר"ז דמאיתי ראייה דשלכה"ג אין לוין עליהם הוי ס"ל דהאי דין סופגין אלא על היוצאה מהזיתים הינהו במייחוי גוף האיסור וטעמא דבשרן מני פרי אין סופגין משום דהו"ל שלכה"ג, ושני לי' אבוי בשלמא אי אשמעין פירא גופא והינו שנמהה גוף האיסור שפיר יתכן לומר דה"ט משום דהו"ל שלכה"ג, אלא הכא משום דזעה בעלמא היא והינו דס"ל דבמייחוי גוף האיסור שפיר י"ל סופגין אף בשאר פרי דל"ב כדה"ג ולא פטרין הכא רק כשהלא נמהה גוף האיסור דבזה פטור משום דזעה בעלמא הוא. וא"כ כ"ז למאי דבעי אבוי לדוחות סייעתא דר"ז ולומר דאף שלכה"ג לוין, אבל למאי דקי"ל להלכה כלל איסורין אין לוין עליהם אלא כדה"ג שפיר האי דין סופגין מתפרש במייחוי האיסור גופו ובזה אין לוין משום דהוי שלכה"ג. וכן אז לא סוגי דחולין שם אלא אמרי שם דהינו דוקא בערלה משום דגMRI פרי מבקורים, אבל בכל איסורין לפ"י דגם במשקה שנעשה מהם הוא כמותן והוא דריה"ג דילפין מהני איסורין דרביה בהן קרא בהרי" לרובות שותה בחמץ ושורצים ונבללה, ושפיר י"ל דמהאי קרא תרתי שמעי מיחוי גוף האיסור ומשקין הזבין מהם כמו דדרשי" שטמאן לאסור צירן ורוטבן.

ועפ"ז מתפרשין היטב דברי התוס' פסחים שם ד"ה אלא, שהקשו בהא אמר אבוי הכא משום דזעה בעלמא הוא הא בחולין שם אמרי" דהא דין סופגין בערלה על היוצאה מהם לפ"י פרי מבקורים,ותי" דהחתם לפ"י מבקורים לחיבת היוצאה מזיתים וענבים. ותמה בשווית ח"צ שם דאמאי לא הקשו קושיה זו גם לאבוי דאמר טעם דין סופגין משום דהוי שלכה"ג, וגם תמהו על תי" דעיקר קרא לחיבת זיתים וענבים ומשמעותו סוגי" דחולין שם דקרא אתי לפטור ביזוא משאר פירות. ולהנ"ל אין בזה קושי" דהנה בברייתא דחולין שם שנינו פרי אתה מביא ואי אתה מביא משקה, הביא ענבים ודרכן מנין ת"ל תביא. והנה א"נ דהינו במייחוי גוף הפרי שפיר י"ל דעיקר הלימוד למעט שאר משקין אף שהם נעשים מגוף האיסור משום דל"ג פרי משום דהוי שלכ"א ודמי פרי לשאר איסורים שנאמר בהם אכילה וממעטין שלכ"א וס"ד"א דבעי פרי ממש ואף זיתים וענבים ממעטי", ת"ל תביא. להכי לא ממעטי" רק שאר פרי דהוי שלכ"א ולהכי ל"ק להו לר"ז דלמה לי קרא למעט שאר משקין דשפир י"ל דבעי קרא להכי. אבל לאבוי דהחי לי דהחתם לאו במייחוי גוף האיסור אלא במשקין הזבין דהוי ציצה בעלמא קשיא להו דלמה לי קרא להכי, וע"ז תירץ דעיקר הקרא לחיבת זיתים וענבים. וא"כ סוגיא דחולין שם דוזלא אליבא דהילכתא דגם במייחוי גוף האיסור פטור בשאר משקין וס"ל דמשקין היוצאה מהם כולל מיחוי גוף האיסור וגם המשקין הזבין מהם בעי". תרתי קראי לפטור שאר משקין אף במייחוי גוף האיסור ולהחיב זיתים וענבים אף בהזר הזר מהם... וא"כ להלכה אין לנו לזווז מסתמ בריתא השנויה בחולין שם, דגם בחודש משקין היוצאה כמוותו ולשונן זה כולל בין מיחוי גוף האיסור ובין טעם גמור היוצא מינו כמ"ש התוס' שם. עכ"ד.

הוראת לדעת שרביכם הפוסקים שחלקו על הפנוי ואסרו אף משקין היוצאים מן החדש, ואין לסתור הדברים מגמי פסחים הנ"ל וככ"ל, ולכן אין להקל רק בהצטרכו עוד ספקות ודוח"ק.

הרבי יהודה אדרי שליט"א
המכון למצות התלוויות בארץ

מבוא לסימן של"ב

סימן של"ב עוסק בשני עניינים:
א. מтанות עניים בהעדר עניים.
ב. מтанות עניים בימינו.

ברקע לשני נושאים אלו נקדמים מיסודותיהם ההלכתיים של מצות אלו:

א. מצות מтанות עניים:
במושג "מתנות עניים" נכללים חמיש מтанות¹: פאה, שכחה, לקט, פרט וועלות. בכם - ארבעה: פרט, עלולות, פאה ושכחה. בתבואה - שלוש: לקט, שכחה ופאה. ובאלונת - שתים: שכחה ופאה.

המקורות בתורה למצות אלו - בזקרא יט, ט-ו: "זובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור, ולקט קצירך לא תלקט, וכרמן לא תעולל, ופרט כרמן לא תלקט, לעני ולגר תעוזב אותם". ובדברים כד, יט: "כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו, לגר ליתום ולאלמנה יהיה".

מלבדם ישנה עוד מצווה - מעשר עני - הנכנשת תחת קטגוריה אחרת, השונה מהותית מצות אלו, ואין להעניןו של סימן זה².

במשנה (פאה ח, ח) מבואר שרך מי שאין לו מאותים זוז - והוא המוגדר כעני - יכול ליטול: לקט, שכחה ופאה, פרט וועלות. וכן פסק להלכה הרמב"ם (מתנות עניים פ"ט ה"ג). אמנם בשלחן ערוך (י"ד ר"ג, ב) כתוב מרן: "ויש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימייהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שייהה לו קרן, כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריווח, ודברים של טעם הם"³.

ברם, אם אין עניים, או שפסקו העניים מלבקש ולהזור אחריהם, הרי הם מותרים לכל אדם⁴.

1. כיורם - ראה לקמן כפירוש לסימן.

2. על מצווה זו ראה באורך ובזרחכ בספריו של הרה"ג טו. רוח שליט"א "ביבורי שדה" על חלבות מעשר עני, בחוזאת "המכון למצות התלוויות בארץ". שיצא לאור בשנה זו.

3. וכן כתוב ב"דרך אמונה" לר"ח קויניסקי על הרמב"ם שם, ס"ק פ"א וראה שם ב"צון הלבנה">About קכ"ט.

4. רמכ"ם מтанות עניים פ"א ה"ג.

ב. מתנות עניים - בארץ ישראל ובחוץ לארץ :

בארץ ישראל :

מן התורה אין חייבם בקיום של מצוות מתנות עניים אלא בארץ ישראל⁵. אמן מדרבנן נהוגות מצוות אלו גם בחוץ לארץ⁶.

וכتب הרמב"ם (מתנות עניים פ"א ה"ד) שמתנות עניים הרי הם כתרומות ומעשרות. ובספר החינוך (רט"ז) הבין מדברי הרמב"ם שכשם שתרומות ומעשרות חיובם מן התורה אינו אלא בזמן שכל ישראל בארץ ישראל⁷, כך גם חיוב במצוות מתנות עניים מן התורה אינו אלא בזמן שכל ישראל יושבים בארץ ישראל. וכן כתבו ופסקו האחרונים, שכיוום תוקףם וחיובם של מצוות מתנות עניים בארץ ישראל אינו אלא מדרבנן⁸.

אמנם במנחת חינוך (רט"ז אות י"ג) הבין אחרית דברי הרמב"ם, ואלו דבריו: "אבל פאה דהפטור בחוץ לארץ מלחמת דהיא מצוה הנהוגת בקרקע, אם כן העיקר תלוי בקדושת הארץ ולא תלוי כלום בכיבאת כולם או מקצתם, ובימי עזרא וכן היום שלא בטלה קדושת הארץ לדעת הרמב"ם למה לא יתחייב במצוות עניות... ולדעתי כוונת הרמב"ם לאו דוקא כתרומות, רק כוונתו דהיא חובת קרקע (כשם שתרומות ומעשרות הם חובת קרקע), אם כן לדעת, לדעת הרמב"ם גם האידנא חייב מן התורה במצוות עניות בארץ ישראל"⁹.

בחוץ לארץ :

כתב הרמב"ם: "וכבר נתרפרש בתלמוד שהפאה נהוגת בחווצה לארץ מדבריהם. ויראה לי שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שכולן נהוגות בחווצה לארץ מדבריהם".
במקור להלכה זו ציינו מפרשי הרמב"ם את הסוגיות בחולין קל"ז, ב - תניוא אין פרוחתין לפאה מששימים, אף על פי שאמרו הפאה אין לה שיעור, הטעם בארץ ישראל, הכא בחוץ לארץ - ובקל"ד, ב. בסוגיה האחוריונה מסופר על לוי שזרע במקום הנקרא כיsher הנמצא בחוץ

5. רמב"ם שם ה"ד. עפ"י ירושלמי פאה סוף פרק ב'. ומהר"י קורוקס ציין גם לגמרא בקידושין (לו,ב): כל מצוה חתוליה בארץ - אינה נהוגת אלא בארץ. ובמנחת חינוך מצוה רט"ז אות י"ג הקשה: מרווע למרד הרמב"ם הלכה זו מן הפסוקים: "ובקצרכם את קציך ארצכם", כי תקצער קציך בשדיך", הא כלל זה כבר ידיעין דחובת קרקע אין נהוג אלא בארץ", ונשאר בצע"ע. וראה גם ב"דרך אמונה ב'בארד הלכה" שאנו הוא עמד כזה.

6. ואלו דברי הרמב"ם (שם): "וכבר נתרפרש בגמרא שהפאה נהוגת בחווצה לארץ מדבריהם. ויראה לי שהוא הדין לשאר מתנות עניים, שכולן נהוגות בחווצה לארץ מדבריהם". ועל דברי הרמב"ם הללו כתוב החודב"ז: "זו סברתו דרואה אלו, דמאי שנא פאה לשאר מתנות עניות, וטעמא רבא אייכא, דמשום תקנות העניות תקנו שתהא נהוגת אפילו בחווצה לארץ, אם כן שאר מתנות נמי אייכא תקנות עניות טפי מפהה".

7. ראה רמב"ם חלבות תרומות פ"א חכ"ו. ושלוחן עירוך יורה דעה סימן של"א סעיף ב.

8. ראה "פתח החלבן" הלכות פאה סימן ד' ס"ק ל"ט. תוון איש שכיבית סימן ז' ס"ק ב"ת. שם מעשרות סימן ז' ס"ק ז. "דרך אמונה" מתנות עניות פ"א בכاور הלכה ס"ק פ"ב, בשם כ"ז"ון הלכה ס"ק קל"ז.

9. וראה ב'תורת הארץ' ח"א פ"ה אותן מ"ח, והב פ"א אותן מ"ד.

לאرض (ככל), ולא היו שם עניינים ללקט, בא לפניו רב ששת ב שאלה כיצד לנוהג 10. מסוגיה זו למדeo שהחוץ לארץ נהגו במתחנות עניינים. ומכיון שהרמב"ם סתום וכותב 'חוץ לארץ', ולא ציין למקומות מסויימים (כשם שציין בהלכות תרומות ומעשרות), הרי שכונתו לכל חוץ לארץ.

ברם, בטור (של"ב) הובאו דברי הרמב"ם הנ"ל, ועליהם כתוב הב"י: "לא אמרו דבריו דבריו דבריו חיבים, אלא בחוצה לארץ הסמוכה לארץ ישראל, דכשם שהחיבת בתורות ומעשרות 11 חיבת במתחנות, אבל במקומות הרחוקים, כשם שפטורים מתרומות ומעשרות - פטורים ממתנות" 12.

ובINUו של הרמב"ם שככל חוץ לארץ חיבים, בניגוד לתרומות ומעשרות שהזובם בחוץ לארץ הינו רק במקומות הסמוכים, כתוב בעל פאת הלchan (הלכות פאה סימן ר' ס"ק כ"א): "ואפשר דהigner טעונה דתרומות ומעשרות דתכללי לפרי, לא גזרו רק במקומות הסמוכים בחוץ לארץ ישראל, משום האי טעונה דלא ליתי לאקויל בארץ ישראל הסמוכה, מה שאין כן במקומות הרחוקים לא שייך למיגוז. אבל לקט שכחה ופה דכלכל צדקה הם... תקנו רוז"ל בכל מקום". ובאמת נחלקו האחראנים להלכה ולמעשה בעניין מתחנות עניינים בחוץ לארץ, אם כמשמעות דברי הרמב"ם - ככל חוץ לארץ - או בדברי מרן הב"י - רק במקומות הסמוכים לארץ ישראל 13.

ג. מתחנות עניינים בימינו:

בעניין מתחנות עניינים ביום כתוב הטור (בSIGNO): "זההידנא אין נהוגין בהן, לפי שהרוב נקרים, אם יניחום יבואו נקרים ויטלום".

מקורה של הלכה זו בדברי התלמוד בחולין (קל"ד, ב): "לענין ולגר תעוזב אותם" (ויקרא יט, י) - ולא לעורבים ולא לעטלפים. וכותב הב"ח: הכי נמי דרישין ולא לנקרים.

נחלקו הב"י והרמ"א בכוונה הטור: האם המנהג לאקיים מצוות מתחנות עניינים הינו רק בחוץ לארץ, או גם בארץ ישראל.

מדברי הב"י משמע שהבין שכונת הטור לחוץ לארץ בלבד, ובארץ ישראל אין מקום לפטור. אולם הרמ"א כתוב: "ולי נראה דרבינו שכותב והאידנא אין נהוגים, רוצה לומר אין נהוגים כלל, אפילו בארץ ישראל". וכן הבין הב"ח וכותב: "ודאי אף בארץ ישראל אין נהוגין בהן האידנא". ובshallon עורך (של"ב) לא התיחס מרן למנהג ימים. והבינו האחרונים מדברין, שרק במקום שאין עניינים כלל פטור מלקיים מתחנות עניינים, אולם במקום שיש עניין בארץ,

10. על ראייה זו הקשה בעל פאת הלchan ערך העתידי קושיה גדולה ומשמעותה: "קשה לי, דאין אפשר דלווי, טהרה תלמיד מובהק ורבי, ורוכי ימו דור בארץ ישראל, רק לכטוף נחיה בלבד, ונפטר קודם שמואל,ילך אגאל רב שטה, טהרה תלמיד של רב הונא ורב יהודה; יותר היה נהוג לומר דעתו נפל בספרדים, טהרה בתוב: אתה לך מה דריש טעו לכטוב רב שטה, ואולי היה זה בארץ ישראל, ואתה לך מה דריש טען לנו של רבוי. אם לא טנאמר דלווי אחר חות. ולא נמצא בשיס לוי סתום, אלא תלמידו של רבוי וצעז".

11. ראה רמ"מ תרומות פ"א ה"ה.

12. ראה תשכ"ז ח"ג סימן ר.

13. ראה 'דרך אפונה' מתחנות עניינים פ"א הי"ד ס"ק פ"ד ובכיאור הלכה שם. ושם כתוב (בשם תוס' מעשה רב סימן כ"ז): "הגור"א קנה שדה בחו"ל והפרש ממנה לקט שכחה ופהה. מטעם שדעתו כדעת רבו (הרמב"ם) ובכל חוץ חייב מרביחם". ופלא שמעיטה רב שכחה לא חוכה ע"י תלמידו הגROL וחמובהך ר' ישראלי משקלאו ז"ל בספרו פאת השלחן : וצ"ע.

גם כשהרוב עני גויים - חייב בנסיבות עניות (ראה פאת השלחן הלכות פאה סימן ד' ס"ק כ"א)¹⁴, וממילא בארץ ישראל - מקום בו לא פסק ישוב יהודי מעולם - אין מקום לפטור ממצוות מתנות עניות.

והרמ"א הגיה בסימנו וכתב - בדיק כלשון הטור - : "והאידנא אין נזהגין בהן, לפי שהרוב גויים, ואם יניחום יבואו גויים ויטלום".

וטעמו - בטעם הראשון שכחוב ה"ב" על דברי הטור הנ"ל - משום יוש. לעומת, עני ישראל מהתייחסים מראש מלכוא וללקט מתנות עניות, וממילא אין מקום להניהם. ואין בדבריו התייחסות לחולות הלכה זו, האם רק בחוץ לארץ או גם בארץ ישראל. והגר"א הגיה על דברי הרמ"א הללו וכתב: "רווצה לומר הארץ אפרילו בארץ ישראל", וכדברי הרמ"א בדרכיו משה.

ומדברי הש"ך לשלחן ערוך משמע שהבין בדברי הרמ"א, כשם שהבין ה"ב" בדברי הטור, שמדובר דוקא בחוץ לארץ. והאחרונים (חתם סופר יוד ס"ס רמ"ד - הובא בפתח תשובה) ובצבי לצדיק בסימנו תמהה על דברי הש"ך איך לא התייחס לדברי הרמ"א בדרכי משה - שם כתב במפורש שאף בארץ ישראל אין מנהג לקיים מתנות עניות, וממן הסתם זו כוונתו גם בהגנתו בשלחן ערוך, וכפי שאכן הבין וצין הגר"א בדרכיו וכן נ"ל.

ולענין הלכה ולמעשה, כתב בفات השלחן¹⁵ (הלכות פאה סימן ד' ס"ק כ"א) : "וכן מנגנון בארץ ישראל, שישראל שיש לו שדה זרואה שלו - נותן לקט שכחה ופהה". לעומתו "בארץ החיים"¹⁶ (יורה דעתה של"ב) כתב: "ישמעתי שכחמושבות שנתייסדו בזמנינו בארץ ישראל ת"ז, אין מניחים לקט שכחה ופהה, משום שאין עני ישראל מצויים שם".

ובספר "ארץ ישראל" להרב טוקצינסקי - שנכתב לאחר יסוד מדינת ישראל - לאחר שスクർ בקצתה את עיקרי הדעות כתוב (בסימן ז') : "אכן כל זה כתבו בזמן שהיתה ארץ ישראל תחת ממשלה ישמעאל, ורוב יושביה היו ערבים, ואם יניחום יבוזום הנוצרים (וכמו שכחוב הרמ"א), ואילו בזמננו שרוב ארץ ישראל תחת ממשלה ישראל, אין עוד הטעמים האמורים לפטור מתנות עניות. ועלינו לדעת מי טעם לא נהגי עוד בזה היום".

אמנם ביום טעם אחרינו ישנו לפוטר מתנות עניות, דבזמןנו אין שוה לעניות לכתת רגלים לשdotות ללקט הלקט והשכח ופהה, הריווח שירוויחו בזה על ידי הטורה אין שוה להם, דברישוב גופה יכולים לאסוף מקבוץ נדבות כל הטרוח הרבה יותר.

אלא שבאים בקרבת השדה נמצא עני או עניות שכן שוה להם הטורה ללקטם - ודאי החיבור לבעל השדה להניח להם ללקט הלקט, השכח ופהה... והנה כל המחלוקת הנזכרת היא במקומות שהסבירה רובה נוצרים ועני ישראל מועטים, אבל במקומות שהסבירה היא ישראלית - לא שייך בזה מחלוקת, ודאי במקומות שעניים מצוים בקרבת השדה חייב להניהם ללקט, ובמקומות שאין עניות מצוים ודאי שאינו חייב לעזוב לחיות ולעופות השדה".

על דברים אלו כתוב הרה"ג ר' עמרם אבודביע ז"ל¹⁷ : "והרב טוקצינסקי חיפש ומצא טעם קלוש לפיטורא. על כן החזרים לדבר ה' מקיימים כל המצוות האלה בשלמותם".

14. ובאופן כוח יבואו עני גויים יחד עם עני ישראל ויטלו, או שבעל השדה יחלק להם, שחייב אין מונעים עני גויים הכאים עם עני ישראל (فات השלחן שם).

15. לר' ישראל משקלוב מחלמיידי הגר"א, עליה לא"י בשנת התקס"ט, וספרו הודפס בחו"ל בשנת תקצ"ו.

16. לר' חיים סתמונה, תושב העיר צפת. ספר זה הסתירימה כתיבתו בשנת תרט"ה והוא לאورد בשנת תרט"ה.

17. נתיבי עם יוד של"ב.

ומעין דברי הרוב טוקצינסקי - כתוב החזון איש (מעשרות סימן ז' ס"ק י') : "ובעיקר דין לקט שכחה ופאה... עדין לא נשנה מה שכתב הרמ"א... דכפי דעתינו לא יתרה שום עני לילך בשדה ללקוט מתנות עניים שטרחו יותר על שכרו, ואצלנו הלחם בזול ומצו, ועיקר העניות הוא לשאר הצרכים, בין בסעודה ובין בכלי המשמש, ודירה וככיסה, בגדים ויתר הצרכים, ואין עני מחייב מתרצה בפת לחם, וכל שכן שלא יתרח לקוצר פאה ולדוש ולטחון ולאפות, ויבואו העربים וילקוטם, שהם בתוכנות מסוגלות לך, וכן שמלקטים את העשבים וענפי עץ בעיר ישראל".

ואף אם נניח שם היו כל ישראל ממשרים נתינת המנתנות היה כדי לעני להטריח, מכל מקום השטה לא חיל לקט, שם יהיה לקט לא ילקטווה עני ישראל, ובזה לא אמרה תורה".

והובאו דבריו ב"דרך אמונה" לר"ח קנייבסקי (מתנות עניים פ"א ח"י ס"ק ס"ב) וב"ציוון הלכה" (ס"ק צ"ה). והר"ח הצעיר להלכה ולמעשה : "ومכל מקום נראה לעניות דעת שאם אחד רוצה להפריש מתנות עניים, ויבקש מוקודם לעניים שיובילו לקחתם, יש לו מצוה, ובאופן זה אפשר לקיים כל מצות אלו בזמן הזה, ואולי במקרה היה המנהג שהביא הפאת השלחן" (הנ"ל).

וכדבריו - ובהתיחס לדברי החזון איש הנ"ל כתוב הרה"ג שניאור ז. רוח שליט"א (תנובות שדה מס' 1 עמוד 49) : "אך בלאו הכى, כל דברי החזון איש איירי בתבואה שטירחה רביה יש בה (וכדברי החזון איש הנ"ל), אך בפרט וועלותה שהטירחה אינה רביה כלל, והענבים מוכנים יש לבתו, בזה ודאי צריך לקיים מצות מתנות עניים. ובפרט כאשר מפרסמים שביום פלוני יש בציר ענבים, המכילות מוכחות שהענבים באים או שלוחים שלוחים על מנת ללקט עבורים. وكل זה אומר אם הבוצרים מתאימים עם הענבים את יום הבציר. ועל כן נראה שכחאי גונא לכלי עלמא מקיימים מצות מתנות עניים בכרם כרת ונדיין".

טימן של"ב
דין מתנות עניים - ובו סעיף אחד

א. לקט, שכחה ופאה אם אין עני ישראלי מצוים שם ליטלם אין צורך להניחם. הנה: והאידנא. אין נוהgin בhn. לפי שהרוב זה גויים ואם יניחום יבאו גויים, ויטלום.

שולחן ערוך המבויאר

א. מתנות עניים והם: לקט¹ - שבולת אחת או שתים הנופלות מתוכה המgel בשעת הקצירה, או הנופלות מתוכה ידו כshmalkin השבלים לפני הקצירה (רmb"ם מתנות עניים פ"ד ח"א), עליהם נאמר בתורה: "ולקט קצירך לא תלקט" - אלא יניחם לעניים (שם פ"א ה"ד). מצוה זו נוהגת גם בקטניות וירקות. שכחה - על שני מיני שכחה נצטוונו: א. שכחת עומרם, ובלשונו של הרmb"ם (שם ה"ה): "וכן המummer ושכח אלומה אחת בשדה - הרי זה לא קתנה, שנאמר: "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו" (דברים כד,יט). ב. שכחת קמה: "אם שכח קצת הקמה ולא קצירה - הרי זו לעניים" (שם ה"ז). וכשմ שיש שכחה בתבואה - כך יש שכחה באילנות (שם). ופאה - היא הנחת מעט קמה לעניים בסוף השדה, שנאמר: "לא תכלת פאת שדר בקוץך" (ויקרא כג,ככ). וממצוה זו אף באילנות (רmb"ם שם פ"א ה"ב). ואפי' שמך ציין רק: לקט, שכחה, ופאה, הוא הדין למנתנות עניים, פרט וועלות המתקיימות בגפן בלבד.² פרט - והוא גרגיר (=ענב) או שני גרגירים הנפרטים מן האשכול בשעת הבצירה (שם פ"ד הט"ו). וועלות - אשכול קטן שאנו מעובה ואין לו כתף, ואין ענביו נוטפות אלא מפוזרים (שם ה' טו, יז). עליהם נאמר: "וכרמך לא תעול ופרט כרמך לא תלקט".

מתנות עניים אלו יש ליתנים בארץ ישראל, ובחוון לארץ במקומות הסמוכים לארץ ישראל.³ (ב"י). ובמקומות החיווב, וכן נ"ל. אם אין עני ישראלי מצוים שם ליטלם - אין צורך להניחם - מקור להלכה זו מצין הבית יוסף (ובכ"מ להלכה זו המופיע ברmb"ם במתנות עניים פ"א ה"י). את הסוגיה בחולין (金陵, ב): האמורא לוי זרע במקום הנקרה כיsher, ולא היו במקומות זה עניים ללקט את הלקט [ומן הבדיקה העקרונית אין בין לקט לשאר מתנות עניים ולא כלום]. בא לפניו רב ששת בשאלת כיצד לנוהג, וכך ענה לו: "לענין ולגר תעוזב אותם" - ולא לעורבים ולא לעטלפים. ולכן, אם אין עניים היבאים ללקוט, אינו מחויב להניחם בשדה כהפרק לחיות ועלופות. והטעם להלכה זו נובע ממטרתם של מצוות מתנות עניים: הנאת העניים ושימושם במתנות, וכשהאין מטרת זו מתבצעת מכל סיבה שהיא - כגון שאין עניים - אין צורך להניחם.⁴

הנה: והאידנא - וכיום - אין נוהgin בhn - לקיים את מצוות לקט, שכחה, פאה, פרט וועלות - בין בחוון לארץ ובין בארץ ישראל⁵ - לפי שהרוב גויים - באותו מקום - ואם יניחום - בעלי השדות היהודים - יבואו גרים ויטלום - ולכן מראש מתיאשים העניים היהודים.

1. ההגדרות הבאות לסתן הין הגדירות מינימליות, ככללו מושג קיימים פרט הלכות רבות, המפורטים ברם' הלכות מתנו"ע פר' א-ה.

2. כך כתוב הלכוש, ובנתייכי עט"ז יוז"ב (עמוד שמ"ז), וכן משמע בטדור וככית יוסף.

3. חזקפס וחיבכם ביום הינו מדובנן גם בארץ ישראל (ראה מבוא בפסקה 2).

4. ושונים הם מתנות עניים מחרומה, לדוגמה, שכן "במקום שאין כהן וילך התורפה לאיבור צריך לחכיה לעיר... מפני חילול השם, דשאני התרם (בחרומה) דגופו קדוש, והו חילול ה' שמשאיר קדשים לאיכוד, אבל כאן אין גופו קדוש, ואין בו חילול ה'" (דרון אמרונה מתנות עניים פ"א ס"ק ט) ולכן אין גם שום עניין להניחם.

5. פרשנו עפ"י דבריו ב"דרכי משה" וכחכמת הגר"א.

הרב דוד וקחי שליט"א
המכון למצות התלויות בארץ

הרחקה בין שני מני תבואה הזרועים בעיגול

שאלה: השאלה הגיעה למכון ע"י המורה א. יקותיאל מהחווה "ג'יר אביב" בת"א, אודות חלקת שבעת המינים שברשותם. ולהבדיל משאר חמישת המינים שאין בעית הרחקות בכללים. התעורורה שאלת לעניין הרחקה הנדרשת בין שטח גידול החיטה והשעורה. כאשר הם זרועים בשני עיגולים נפרדים. שוקטר כ"א מהעיגולים הוא 1.30 מ'. ומהרחק בין שני העיגולים הוא 1.30 מ'. ושאלתם האם די בהרחקה זו, או שצורך הרחקה נוספת?

תשובה:

כתב הרמב"ם פרק ג' מכלאים (חל' ז - ח) כמה מרחקין בין שני מני זרועים שם כלאים זה עם זה: כדי שיהו נראין מוכדلين זה מזה. אבל אם נראין שנזרעו בערכוביא הרי זה אסור. ושיעורין רבים נאמרו בהרחקה זו הכל לפי גודל השדה הנדרשת ולפי רוב בעלין ושילוח היונקות עכ"ל.

וראשית דבר נקיים ונbaar שיש שיעור הרחקה מן התורה ויש שיעור הרחקה מדרבנן. דמן התורה די להרחיק בין ירך לירק טפח א' בלבד, ובין התבואה לתבואה מין בשאיינו מינו די בהרחקת ר' טפחים ושיעוריהם אלו הলכה למעשה מסיני. אלא שחכמים הוסיפו על שיעורים אלו כפי שיבואר להלן.

ח'ז"ל קבעו אדבעה חילוקים בהרחקות [ע"פ דרך אמונה כלאים פרק ג' ס"ק ל"ח] ואלו הן:
א. שדה: והוא כל שאורכה יותר מעשר אמות וחומש ורחבבה עשר אמות וחומש. וכן אם היא יותר מ עשר אמות וחומש על יותר מעשר אמות וחומש וארוכה יותר על רחבה. ה"ז שדה.

ב. מרובע: כל שאורכו כרבעו וAINו פחות מששה טפחים על שש טפחים.

ג. מישר: נקרא כל שהשטח הזרוע, רחבו לא פחות מ ר' טפחים ועוד ר' אמות וחומש. וארכו יותר משחו על רחבו ואם השטח אינו מתחיק שיעור זה [וגם איןנו מרובע] דינו כיחידי.

ד. יחידי: גרעינים בודדים שאין בהם את השיעורים הנ"ל דין כיחידי.

שיעור הרחקות שקבעו חז"ל:

בין שדה לשדה, בין מרובע למרובע, בין שדה למרובע, בין שדה ליחידי, בין מרובע ליחידי ובין יחידי למישר, מרחק ביןיהם עשר אמות וחומש [6.12 מ' שבזה אולין לחומרא שעשור כל אמה הוא 60 ס"מ].

בין מישר למישר, בין מישר לשדה ובין מישר למרובע, מרחק ביןיהם 2 אמות. [1.20 מ'].
בין יחידי ליחידי, לדעת החזו"א מרחק עשר אמות וחומש. ולදעת הגרא"ש ישראלי די כהרחקה של שש טפחים.

רעתה נבוֹא לדָן בעניין השאלה זו נ"ל ונшиб על ראשון רשותן: הנה לגבי הרוחקה בין בין שאר אילנות לזרעים של תבואה או קטניות או ירק אין צורך להרחיק כלל. ולא עוד אלא דפסק הר"מ (בפרק א' ה"ז מכלאים) וו"ל: ומותר לזרע זרעים וזרע האילן כאחד עכ"ל. זולתי ברגע דשם יש דיןים מיוחדים כגון עריס וכלאי הכרם. ומה שיש לדן הוא האם יש להרחיק בין חטה לשעורה, וכמה? והנה בnidon התשאלה אידרי שנזרעו בעיגול בקוטר של 1.30 מ' ויש לדן האם דיןינו כיחדי כיון שאינו מרובע או שנדונו כמרובע?

ונראה בפשטות שמצד גודל השטח הזורע לא גרע מרובע כיון שבוחן העיגול יש ריבוע גדול מ ר' טפחים על ר' טפחים בהרבה, ואם כן שמא צריך להרחיק "אמות וחומש בין עיגול לעיגול. אלא שעליה בדעתו לומר שעיגול עדרף מרובע לעניין כלאים, כמו דמצינו גבי ראש תור, יותר לזרע בסמוך לצלע כיון שניכר בסוף שדה ה"ה לכארה בעיגול דאף אם יהיו סמכים זה לזה הרי ניכר זו שדה לעצמה וזוז לעצמה. והנה אחר העיון בסוגיא דערוגה (בשבט פ"ה:) נראה דהדברים נאמנים ונכונים. Dunnאמר שם: אמר רב כהנא אמר יוחנן, הרוצה

לملאת את גינתו ירק עושה ערוגות של ששה על ששה ועוגל בה חמישה וממלא.

ופירשו הגאנונים וב"פ הר"ז וב"ה בתשובה הר"י מגיאש (סימן כ"ז) העושה חמישה עיגולים בתוך הערוגה וממלא קרנותיה כל מה שירצה. פירוש דכי תנן במתניתין דזרע בתוכה חמישה זרעונות שנמצא צריך להרחיק בין גרע לזרע טפח ומהצה, ה"מ בשזרע אותם ביריבוע, שאם אינו מרוחיק ביניהם כשיעור הזה, נמצאו הזרעונים מתערבבים בערגה. עכשו שזרע אותן ערוגות ולא מרובעות ניכרין הם למראית העין מפני שיפוע הקרנות ואינם מתערבבים. הלך עוגל חמישה עיגולים אלו בעלי שירחיק כלום בין גרע לזרע. וכ"ז. ע"ב.

וכן פסק הרמב"ם (בפרק ד' ה' ט"ז) וו"ל: הרוצה למלאות כל גינתו ירק עושה כל הגינה ערוגות מרובעות אף ששה על ששה ועושה בכל ערוגה חמישה עיגולים... נמצא תשעה מינין בכל ערוגה והם נראים מובדלין זה מזה. ופירש בערך השולחן (יו"ד בסימן רצ"ז ס"ק נ"ז) כלומר אע"פ שהם סמכים לגמרי מ"מ ע"י העיגול ההיכר גדול. וע"ע ברדכ"ז שם (על הרמב"ם) שהאריך ופירש, וטעמא דבשלמא כשהערוגין גדולים קצת יש בו היכר אבל בזמן שהערוג אין בו אלא טפח או מיחזי כעירובכיה. הלך עוגל גדול שיש בו היכר בין שייה פוגע בצלע בין שייה פוגע בעיגול חבירו איך היכרא שייה דומה לראש תור עש"ב. וכ"פ להלכה מrown בשו"ע בהל' כלאי זרעים (יו"ד סי' רצ"ז סע"ט).

وعי' בתוס' (מס' שכח שם בר"ה אמר ר' יוחנן) וברש"י שם, דעתך היכרא אבל ד' לא. אך מ"מ נראה שכיוון שאנו רואים להדייא שאע"פ שאיןו מרוחיק בין גרע לזרע כלל מ"מ אין בכך כלום, מאחר שהם נראים מובدلים זמ"ז, ע"י שכל אחד בעוגל לעצמו. וב"ה לשון מrown בכסף משנה. וכן במחര"י קורוקס על הר"מ שם כתוב בת"ד, אלא לאפקוי שלא יהיה מרובעים רק ערוגלים כדי שייה היכר.

נמצא בנידוננו שה התבואה זרעה בעיגול ניש לעין שוגם שאר אילנות הזרעים לידם הרי הם בעיגול כ"א לעצמן. יש להקל ולומר שכיוון שנבדלים וניכרים אחד מה שני אין צורך הרוחקה נוספת.

ומ"מ כל עוד ולא נתבררו הדברים ע"י רבותינו הפוסקים, איןני ראוי לסמוך על עצמי בזה. אלא כיון שבאל"ה בנידון התשאלה שלפנינו יש מרחק בין מיני התבואה, של יותר משתי אמות נלענ"ד כדי בזה, ואין צורך הרוחקה נוספת.

